

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Bakalářská diplomová práce

Vojenská nemocnice ve Veselíčku

Fungování nemocnice a místní obyvatelstvo

Jan Havran

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechnu použitou literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia.

V Olomouci dne .....

.....

Jan Havran

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce paní doc. Mgr. Radmile Švaříčkové Slabákové, Ph.D za spolupráci a cenné rady, stejně tak děkuji Jiřímu Luňáčkovi Ph.D., zaměstnancům olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě a své rodině.

Obsah

1. Úvod	2
2. Vojenské zdravotnictví rakouské armády	
2.1. Do období josefínských reforem.....	6
2.2. Rakouské vojenské zdravotnictví na konci 18. století a v 19. století.....	9
3. Vojenská zdravotnická péče ostatních zemí během napoleonských válek	
3.1. Francie.....	15
3.2. Rusko.....	17
3.3. Velká Británie.....	18
4. Vojenská nemocnice ve Veselíčku	
4.1. Doba trvání nemocnice.....	21
4.2. Nemocniční budova a její zařízení.....	25
4.3. Personál nemocnice.....	28
4.4. Fungování nemocnice.....	32
5. Vliv nemocnice na její okolí	
5.1. Opravy zámku.....	40
5.2. Nemocnice a obyvatelstvo.....	43
5.3. Nemocnice a její druhý život.....	46
6. Závěr	48
Seznam pramenů a literatury	50
Seznam obrazových příloh.....	55
Obrazové přílohy.....	56
Resumé, English resume.....	59

1. Úvod

Po velkých bitvách s napoleonskou Francií, odehrávajících se v rakouských zemích a v okolních oblastech, vznikaly na našem území ve třech vlnách (tj. v letech 1805-1806, 1809 a 1813) vojenské hlavní polní nemocnice, do kterých byli přiváženi vojáci, kteří měli vážná zranění vyžadující dlouhodobější péči. Samotné hlavní nemocnice, které byly zřizovány v místech stálých nemocničních zařízení i v zatím k tomuto účelu nepoužívaných objektech, měly také své pobočky. Má bakalářská práce má za cíl zmapovat fungování veselíčské pobočky hlavní polní nemocnice v Rokytnicích a v Klášterním Hradisku, podívat se na úroveň zdravotnictví v dobách napoleonských válek a ukázat, jakým způsobem nemocnice ovlivňovala své nejbližší okolí. Samotné téma vojenských hlavních polních nemocnic je velmi zajímavé a v české vědecké produkci zatím nedocenené. Úkolem práce je tedy alespoň zčásti doplnit naše prozatím nevelké znalosti daného tématu, a přispět tímto způsobem k zviditelnění této problematiky.

Téma vojenských nemocnic, vznikajících na území českých zemí za časů napoleonských válek je, jak už bylo výše uvedeno, v naší historiografii dosud málo probádané. To je v rozporu s neutuchajícím zájmem badatelů i široké veřejnosti o záležitosti napoleonské doby. Pokud jde o problematiku moravských hlavních polních nemocnic, dotkl se tohoto okruhu lékař a historik lékařství Eduard Wondrák, jenž byl autorem článku *K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti za období napoleonských válek na Moravě*, a podobného článku *Péče o nemocné a raněné vojáky za napoleonských válek na Moravě*. Tématem se též zabýval Jiří Luňáček, a to ve své diplomové práci *Vybrané kapitoly z dějin vojenského lékařství v 19. století – vojenská nemocnice v Jevíčku*, též i v podle mého názoru skvělé disertační práci *Činnost hlavních polních nemocnic na Moravě v letech 1813-1814*,¹ ve které autor zkoumá úroveň a historii rakouského vojenského lékařství, samotnou činnost hlavních polních nemocnic na Moravě v letech 1813 až 1814, a v poslední části podrobuje údaje zjištěné z pramenů statistickému srovnání. Toto dílo je výborným zdrojem informací k pochopení úrovně rakouské válečné lékařské služby, a mimo to odkazuje na nemalý počet odborné literatury a zdrojů, čímž se stalo významným pomocníkem při konstruování mého textu. Z dalších autorů stojí za připomenutí Jiří Lapáček se svou kratší prací (kterou se svým

---

¹ Práce vyšla knižně pod názvem *Rakouské vojenské zdravotnictví za napoleonských válek. K činnosti hlavních polních nemocnic na Moravě v letech 1813-1814*. Olomouc 2018.

dílem snažím překonat) *Pomník na Veselíčku. K 100. výročí odhalení pomníku vojákům zemřelých v letech 1805–1814*, či Josef Šváb, například článkem *Klášteří Hradisko ve stínu válečných konfliktů (K výročí 200 let od přemístění vojenské nemocnice z Olomouce na Klášteří Hradisko)*. V zahraničí se informace k mou zvolenému tématu vyskytují ještě v menších počtech prací, a to v různých přehledových publikacích o dějinách vojenské zdravotní péče rakouské armády. Za zmínku stojí dílo *Zur Geschichte der Internationalen Freiwilligen Krankenpflege im Kriege*, napsané Ernestem Juliem Gurltem, ve které je krátký oddíl věnován dobrovolné zdravotní péči o vojáky v Markrabství moravském v letech 1812–1815. Velmi podstatné informace přináší kniha *Geschichte des K. und K. österreichisch-ungarischen Militär-Sanitätswesens*. Jejím autorem byl c. k. plukovní lékař Dr. Salamon Kirchenberger, a práce se zabývá dějinami zdravotní služby c. k. rakouské armády.

Co se týče archivních pramenů, jež byly potřebné k zdárnému sepsání mé bakalářské práce, rozhodl jsem se vytěžit fondy ze tří různých archivů. Důležité dokumenty k filiální nemocnici ve Veselíčku jsou uloženy v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc. Ve fondu Velkostatek Veselíčko v kartonu pod názvem Vojenský špitál ve Veselíčku 1805-1814 se nacházejí informace k fungování nemocničního objektu, jímž byl veselíčský zámek rodu Podstatzkých-Lichtenstein. Dále zde najdeme informace k opravám zámku, korespondenci s přerovským krajským úřadem, záznamy související s c. k. moravskoslezskou revizní komisí polních nemocnic a jiné dokumenty. Kromě uvedeného kartonu jsem ale prostudoval i jiné, vztahující se k obyvatelstvu Veselíčka. Jedním z úkolů mého budoucího textu bylo totiž popsat, jakým způsobem a v jakých oblastech pobočka hlavní polní nemocnice ovlivňovala své nejbližší okolí. Nebylo možné tuto instituci zkoumat jen jako uzavřený jev. Kromě odvodů daní armádě se muselo tamní obyvatelstvo postarat i o samotný chod nemocnice, ať už poskytováním příprěží, nutných pro transport zraněných, tak i poskytnutím nutných potravin. Není také možno opomenout časté spory starousedlíků s nemocničním personálem, ani nemluvě o psychologickém efektu nemocnice plné trpících, jež se znenadání objevila v poklidné obci.

Dále jsem využil fond B 6 (Napoleonské války), jenž je uložen v Moravském zemském archivu v Brně. Co se uvedeného fondu týče, obsahuje velké množství materiálu k problematice napoleonských válek v zemi Moravsko-Slezské. Mimo jiné fond obsahuje i kartony s archivním materiálem k hlavním polním nemocnicím, které se na Moravě nacházely, dále záležitosti týkající se různých kontraktů na dodávky jídla, materiálu pro tyto nemocnice atd. V tomto fondu jsem se soustředil na důležité dokumenty k celé Hlavní polní

nemocnici č. 30 Klášterní Hradisko. Lze zde často vyhledat pasáže o jednotlivých pobočkách. Například karton č. 67 obsahuje dokument (folia č. 30-37), který popisuje prohlídku filiální nemocnice ve Veselíčku.

Další informace, vztahující se k mému tématu, jsem hledal v pamětní knize obce Veselíčko, též i v úmrtní matrice obce. Díky využití pramenů uložených v různých archivních institucích a fondech má práce šanci lépe postihnout různé aspekty mou zkoumaného problému, což zapříčinilo větší vypovídající hodnotu textu, neopírajícího se jen o nejnужnější pramennou základnu.²

Samotnou práci jsem rozdělil na čtyři části. První dvě z nich jsou kompilací, zpracované na základě české, anglicky psané, německojazyčné, ale i ruské literatury. Jedná se pouze o krátký úvod do problematiky historie vojenského zdravotnictví, v případě zájmu o další informace si může čtenář přečíst již zmiňované práce Jiřího Luňáčka a Salomona Kirchenbergera, dále pak knihu Richarda Gabriela *Between Flesh and Steel*, zdařile se zabývající historií vojenského zdravotnictví v Evropě. V první kapitole jsou uvedeny základní informace o úrovni vojenského zdravotnictví rakouské armády v druhé polovině osmnáctého a na počátku devatenáctého století, kdy došlo v této oblasti k výrazným modernizačním proměnám. V této době došlo k obrovskému kvalitativnímu posunu, na němž stavěly pozdější reformy v této oblasti. Úkolem druhé kapitoly je poté čtenáři alespoň ve zkratce přiblížit vojenské zdravotnictví jiných evropských zemí, účastnících se napoleonských válek.³ Hlavní otázky kompilační části jsou: jakým způsobem se rakouská armáda starala o raněné a nemocné příslušníky svých vojenských sil, na jaké organizační výši byla tato péče? Jak fungovalo vojenské zdravotnictví u jiných zemí, jaké přesně se objevovaly nedostatky?

Třetí kapitola je již zkonstruována převážně na základě pramenů. Přináší informace o samotném fungování pobočky hlavní polní nemocnice v Rokytnici a v Klášterním Hradisku. Díky analýze pramenného materiálu v ní ukazují, jakým způsobem nemocnice fungovala, jaký byl její personál a co bylo jeho úkolem. Jednou z hlavních otázek, na níž chci svým výzkumem odpovědět je, zdali zařízení dokázalo dobře plnit požadavky na něj kladené, zda bylo uspokojivě zajištěno po materiálové stránce i po stránce lékařské. Vyhovovala veselíčská nemocnice tehdejšími platnými předpisy? A pokud ne, došlo zde v této věci k nějaké

---

² Autor práce kromě uvedených prozkoumal i jiné zdroje, například periodické zprávy z panství, patenty a cirkuláře došlé panství, informace k přestavbě zámku atd. Nakonec nebyly využity, jelikož neobsahovaly buď žádné, nebo jen velmi malé informace k tématu.

³ Jmenovitě jde o Francii, Rusko a Británii. Pruské vojenské zdravotnictví bylo kvůli nedostatku vhodných zdrojů vynecháno.

nápravě? Lze určit počet hospitalizovaných vojáků, byla schopna nemocnice tyto lidi pojmout, nebo docházelo k jejímu přeplnění? Kolik pacientů zde zemřelo a kolik se uzdravilo? Jak byl řešen transport raněných a pohřbívání mrtvých těl? V této kapitole též občas srovnávám některé informace z Veselíčka s Hlavní polní nemocnicí v Jevíčku. Nelze opomenout otázky vztahující se k samotnému objektu, v kterém byla nemocnice umístěna, tedy komu původně stavba patřila a jakým způsobem došlo k převzetí zámku vojskem.

V poslední části jsem se zaměřil na otázku, jakým způsobem nemocnice ovlivňovala své nejbližší okolí, tedy především obec Veselíčko a její obyvatele. Samozřejmě že se v některých oblastech čtvrtá část prolíná s částí třetí, závěrečné posouzení vlivu zdravotnického zařízení na veselíčské obyvatelstvo ale nelze opominout. Jsou zde popsány náležitosti týkající se oprav zámku. Též jsou zde popsány povinnosti, kterými museli vesničané přispět ke zdárnému chodu instituce. Mezi starousedlíky a nemocničním personálem docházelo často ke sporům, končícími občas i násilnými činy, bylo tedy záhodno pokusit se o osvětlení jejich motivace. Též byly prozkoumány různé zkazky, šířící se mezi lidmi o údajné krutosti zaměstnanců nemocnice k pacientům, či o možném pohřbívání dosud žijících vojáků. Bylo něco takového možné? Pokud ano, zasáhly nějak vyšší instance a potrestaly viníky, a pokud šlo o nepotvrzené zprávy, co vedlo tvůrce k jejich šíření a očeňování zdravotnického personálu? V poslední kapitole také nalezneme informace o pozdějším osudu bývalé nemocniční budovy a vojenského hřbitova.

2. Vojenské zdravotnictví rakouské armády

2.1. Do období josefínských reforem

Zdravotnická pomoc poskytovaná vojákům zraněným ve válce má dlouholetou tradici. Již v dobách starověkého Egypta existovali vojenští lékaři a vojenské lazarety, v armádách řeckých států se lékaři stali regulárními příslušníky armád. Odstraňovali střely, vymývali a obvazovali rány vážně raněných na shromažďovacích místech, ovšem samostatná polní léčebná zařízení organizována nebyla.⁴ Podstatnou změnu v lékařství zapříčinil nástup středověku, kdy dochází k oddělení chirurgie a interní medicíny. Chirurgická praxe byla prováděna ranhojiči, holiči a bradýři, seskupenými v organizovaných ceších, a tato práce byla provozována na úrovni řemesla, často děděného z otce na syna.⁵ Mimo to ale existovali i různí mastičkáři, kýlořezci a dryáčníci, jež se řadili mezi takzvané cestující operátory.⁶ Zdravotní personál, angažující se ve válečných střetnutích, se pozvolna objevuje až v patnáctém století.⁷ Ještě v této době je ale pravidlem, že organizace lékařské pomoci přímo na bojišti neexistovala, a zraněný bojovník se musel spolehnout především sám na sebe či na výpomoc dalších vojáků. Větší šanci na ošetření bylo možno očekávat až po skončení boje od církevních osob, ženských ošetřovatelek nebo ranhojičů, kteří mnohdy doprovázeli vojsko. Ranění byli po svém ošetření dopraveni do nejbližších obydlí, špitálů či klášterů.⁸

Zatímco se o prosté vojáky starali lazebníci, ranhojiči, střihači i další lidé, panovník a významní představitelé armády měli své osobní lékaře, jejichž léčebné postupy byly na rozdíl od postupů chirurgů méně zásadní. Specifika vojenské medicíny však vytvářela větší požadavky právě na chirurgii. Toto tvrzení se stalo ještě pravdivějším po masovém zavedení palných zbraní.⁹ Rozvinutější organizace pomoci raněným vojákům se v Rakousku objevuje v důsledku tažení proti vpádům tureckých armád, a četné válečné konflikty v 17. a 18. století představovaly silný stimul pro rozvoj válečné chirurgie. Příslušníkem štábu pluků se stal vrchní polní lékař, jenž měl pod svou pravomocí dohled nad operujícími felčary, a tento stav fungoval v habsburské monarchii až do konce osmnáctého století.¹⁰ Činnost graduovaného lékaře byla od práce jemu podřízených chirurgů-ranhojičů přísně oddělena. Lékař neprováděl

---

⁴ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly z vojenské historie pro příslušníky zdravotnické služby (1. díl)*. Brno 2008, s. 8-10. Dále LESSING, Michael Benedict: *Handbuch der Geschichte der Medizin*. Berlin 1838, s. 18.

⁵ ŠVÁB, Jan a kol.: *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha 2016, s. 18.

⁶ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 13-14.

⁷ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte des k. und k. österreichisch-ungarischen Militär-Sanitätswesens*. Wien 1895, s. 1.

⁸ DUIN, Nancy – SUTCLIFF, Jenny: *A history of medicine*. New York 1992, s. 24, 26-27.

⁹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví za napoleonských válek*. Olomouc 2018, s. 20.

¹⁰ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte*, s. 2.

na nemocném žádné manuální úkony, pouze je doporučoval a dohlížel na ně. Chirurg se naproti tomu nesměl zabývat žádným interním léčením, v případě nedostupnosti jiného odborníka ale mohl udílet rady.¹¹ Na schopnostech a zkušenostech ranhojiče, dobových poznacích a možnostech medicíny pak záleželo, zda voják zůstane použitelným pro další bojové nasazení. Velmi často při ošetřování raněných docházelo k uplatňování radikálních postupů, před snahou o léčení zranění se pod časovým tlakem raději volila amputace poraněných končetin.¹² Postavení felčarů oproti lékařům bylo podřízené, což zapříčiňovalo mnohé spory, někdy i neuposlechnutí rozkazů ze strany chirurgů.¹³ Ohledně vnějšího lékařství panoval názor, že se jedná o sice nutnou, ale podřadnou část medicíny, jejíž vykonávání se neslučuje s prací studovaného doktora.¹⁴

V době třicetileté války dochází k zorganizování pomoci raněným vojákům v polních nemocnicích, prim v tomto odvětví ale zpočátku hraje Katolická liga. Péče byla poskytována v zajišťovacích nemocnicích či na stanovištích první pomoci, dále pak v stálých hlavních nemocnicích v nejbližších městech.¹⁵ Vznik těchto ústavů jistě znamenal kvalitativní posun ve věci lékařského zaopatření raněných a nemocných, podmínky panující v jednotlivých nemocnicích přesto nebyly ideální. Představu o fungování polních či táborových nemocnic v sedmnáctém století nám může podat svědectví z roku 1685 z časů války Osmanské říše s jejími protivníky z německých zemí. Polní nemocnice byly zřízeny ve velkých budovách v blízkosti táborových nemocnic, a pacienti nakažení infekčními nemocemi byli od ostatních odděleni v dobře větraných místnostech. I přes přísná nařízení ale v budovách nebyl udržován pořádek, což napomáhalo šíření chorob. Personál se skládal z lékařů, starajících se o jednotlivé případy, polních holičů (ranhojičů), lékárníků a dozorců tvořených mnohdy církevními příslušníky. Pacienti leželi na slammících, přičemž využívaný nábytek býval sháněn v domech v okolí.¹⁶

V průběhu druhé poloviny 17. století se ustálil systém, kdy každá setnina měla k dispozici jednoho felčara. Na začátku století následujícího ovšem dochází ke změně v

---

¹¹ SAJNER, Josef., WONDRÁK, Eduard: *Z historie moravských chirurgů, ranhojičů a lazebníků*. Vlastivědný věstník moravský, 41, č. 3, 1989, s. 342–343.

¹² JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry a zdravotní péče v armádě habsburské monarchie v dlouhém 19. Století*. In: *Theatrum historiae*, Pardubice 2007, č. 2., s. 337.

¹³ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte*, s. 3.

¹⁴ TALLOT, Lutz: *O felčarovi*. Měsíčník Ciba, 1934, č. 3, s. 69-70.

¹⁵ GARRISON, Fielding Hudson: *Notes on the history of military medicine*. New York 1970, s. 131.

¹⁶ HABERLING, Willy: *Ein deutsches Feldlazarettreglement aus dem 17. Jahrhundert*. In: *Archiv für die Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik* (6.díl). Leipzig 1913, s. 156-159.

organizaci zdravotnického personálu u pluku. Je celá soustředěna do jeho štábu.¹⁷ Dne 16. února 1718 byla v rakouské armádě ustanovena funkce plukovního felčara (*Regiments-Feldscherer*), který plnil roli hlavního zdravotního představitele, který v případě zřízení plukovní nemocnice obstarával její vedení.¹⁸ Nově vzniklou funkci byl oprávněn vykonávat jen ten, kdo již měl odpovídající lékařskou praxi, nebo prokázal své znalosti během přezkoušení. Postavení ranhojičů v armádě ale stále nebylo příliš útěšné, odrazovalo mnohé adepty nízkým služebním postavením poddůstojníka, jemuž přínáležel menší žold i strava.¹⁹

K úpravě organizačních podmínek polních nemocnic došlo v roce 1738 vydáním polního nemocničního řádu (*Feldspitalsordnung*). Samotné polní nemocnice byly zřizovány většinou na zámcích, klášterech nebo v obcích nalézajících se v blízkosti bojiště. Pokud podmínky neumožňovaly zřídit polní nemocnici v budovách nalézajících se v okolí válečného střetnutí, byly budovány provizorní objekty ze dřeva pro soustředování raněných a nemocných.²⁰ Do polních nemocnic byli přijímáni vojáci, kteří z různých příčin nemohli být ošetřeni u svého pluku, případně vojáci trpící dlouhotrvající nemocí. Tento systém zdravotního zaopatření vojska se ale v praxi nakonec ukázal být nedostatečným po personální i systémové stránce.²¹

Panování Marie Terezie a později jejího syna Josefa II. mělo velký vliv na utváření vojenského zdravotnictví armády habsburské monarchie. Kromě reforem správních, hospodářských či školských se rakouská panovnice zaměřila i na své vojsko, potažmo vojenské zdravotnictví. To se z pohledu vládce stává oblastí, jež je nutné regulovat státní mocí. Reformy vedené shora měly za úkol vnést do vojenského zdravotnictví řád a zvýšit nevalnou odbornou znalost lékařského personálu.²²

Velkým pomocníkem při reformačním snažení Marie Terezie se stal nizozemec Gerard van Swieten (1700-1772), nizozemský lékař a reformátor. Tento muž byl roku 1745 povolán z Bruselu do Vídně a stal se osobním lékařem panovnice. Mimo to zastával i důležité funkce související s rakouským vojenským zdravotnictvím, což mu umožňovalo provádět výrazné organizační změny.²³ Kromě toho se van Swieten zasloužil i o kvalitativní navýšení

---

¹⁷ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 20.

¹⁸ KHEVENHÜLLER, Ludwig Andreas von: *Observations-Puncten* (Svazek 1.). Wien 1734, s. 150.

¹⁹ MÜLLER, Franz: *Die kaiserl. königl. österreichische Armee seit Errichtung der stehenden Kriegsheere bis auf die neueste Zeit*. (1. Svazek). Prag 1845, s. 239-240.

²⁰ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 21.

²¹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 56.

²² Tamtéž, s. 22.

²³ BERGMEISTER, Otto: *Gerhard van Swieten*. Wien 1908, s. 5-7.

lékařského personálu, například vydáním rozkazu v roce 1750, jenž stanovil povinnost všem vojenským chirurgům a medikům zúčastnit se přezkoušení na vídeňské lékařské fakultě.²⁴ O dva roky později mizí též z oficiální mluvy pojem felčar, který je změněn na označení polní chirurg.

Je jisté, že smrtí Gerarda van Swietenena v roce 1772 ztratilo nejen Rakousko velkou osobnost. Nástupcem započatých změn se na krátkou dobu stal Anton von Stoerck, jenž byl otcem projektu vedoucího k zvýšení kvalifikace vojenských ranhojičů. Právě pro ně byly v posádkové nemocnici v Gumpendorfu u Vídně od roku 1775 organizovány půlroční kurzy, vedené profesorem Jacobem Reinleinem. Administrativně byl tento trend podpořen nařízením dvorské válečné rady, kterým se zapovídalo přijetí takových ranhojičů do armády, kteří nestudovali anatomii.²⁵ Předpis ale býval mnohdy nedodržován.²⁶

2.2. Rakouské vojenské zdravotnictví na konci 18. století a v 19. století

Na reformní činnost Marie Terezie navázal její syn Josef II. Stejně jako bylo v oblasti vojenského zdravotnictví spjato jméno panovnice s jejím osobním lékařem van Swietenem, také jméno Josefa II. bylo neodmyslitelně spojeno s jeho osobním lékařem, jímž byl Giovanni Alessandro Brambilla. Reformní snažení Josefa II. mělo sice stále ještě charakter dílčích opatření, ale změny jistě vedly k vylepšení situace vojenského zdravotnictví rakouské armády.²⁷

V květnu 1781 byly vymezeny zásady pro zbudování systému zdravotních zařízení v habsburské monarchii, a začínaly vznikat samostatné vojenské nemocnice, na našem území počínaje Prahou (1781), Brnem (1784) a nemocnicí v Olomouci.²⁸ Brambillovi byl svěřen dozor nad celým vojenským zdravotnictvím. Výuka vojenských chirurgů doznala změny přeměnou původních Reinleinových kurzů v gumpendorfské nemocnici na ústav Chirurgické

²⁴ DOHNAL, František: *Vojenské zdravotnictví v prusko-rakouské válce roku 1866*. In: Královehradecko, Hradec Králové 2006, č. 3 s. 110.

²⁵ DOHNAL, František: *Historie a současnost českého vojenského zdravotnického školství u příležitosti výročí padesáti pěti let trvání vojenského zdravotnického školství v Hradci Králové*. In: Vojenské zdravotnické školství, Praha 2006, s. 14-15.

²⁶ Například Josef Heřman Gallaš, který část svého života strávil jako vojenský ranhojič a dosáhl funkce vrchního lékaře u generálního štábu i inspektora armádních nemocnic. Přitom nikdy neabsolvoval lékařskou fakultu. JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry*, s. 338.

²⁷ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 29.

²⁸ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 23.

vojenské akademie (*Chirurgische Militärakademie*), ve kterém lidé absolvovali tříleté studium s udělením titulu doktora chirurgie.²⁹ Prostory gumpendorfské nemocnice však byly pro výuku pouze narychlo upravené a sloužily jako provizorium, což vedlo Brambilla k návrhu vybudovat novou školu speciálního určení čistě jen pro vojenské chirurgy. Josef II. proto nechal zřídit c. k. Medicínsko-chirurgickou Josefovou akademii (*k.k. medizinisch-chirurgische Josephs-Academie*), zkráceně nazývanou Josefinum.³⁰ Činnost této instituce byla oficiálně zahájena 7. listopadu 1785, a Brambilla byl jmenován jejím prvním ředitelem.³¹ Mezi dva hlavní úkoly Josefina patřilo odborné vzdělávání kvalifikovaného vojenského zdravotnického personálu, a také odborná činnost sestávající z vědeckého bádání v medicínské oblasti. Zakládací listina Josefinu udělila stejná práva, jaké byly propůjčovány univerzitám, čímž se dostala na stejnou úroveň. Akademie díky tomu mohla studentům, kteří úspěšně ukončili studium a v předepsaných zkouškách prokázali své vědomosti v lékařství a chirurgii, udělovat titul magistrů a doktorů chirurgie.³² Chirurgie tak byla oficiálně přijata za vědeckou disciplínu, a její vykonavatelé ze sebe sňali označení poloprofesionálních nádeníků, stojících ve stínu graduovaných mediků. I přesto byla činnost Josefina od samého počátku lemována peripetemi napjatých vztahů s vídeňskou lékařskou fakultou. Právě mnohé rozpory vedly k dvojímu přerušení činnosti školy roku 1822 a 1848. Od roku 1851 ústav sloužil pouze pro přípravu nižšího lékařského personálu, a poslední absolventi ukončili své studium v červenci 1874, kdy došlo k definitivnímu zrušení c. k. Medicínsko-chirurgické Josefovi akademie.³³

Giovanni Alessandro Brambilla vydal roku 1784 své *Instruktion für die Professoren der K. K. chirurgischen Militärakademie*, které byly vůbec prvními jasně koncipovanými zdravotnickými směrnicemi, zabývajícími se především organizačními záležitostmi lékařského personálu.³⁴ Přesně podle zásad osvícenství se měla důležitá součást armády, již chirurgie bezesporu byla, přenést na vyšší úroveň. Zdravotnický personál měl díky tomu splňovat požadavky, plynoucí z moderního způsobu boje a jeho účinků na lidské tělo. Myšlenky z tohoto Brambillova díla byly později rozvedeny v jeho další práci, vydané pod

---

²⁹ LOHFF, Brigitte: *Die Josephs-Akademie im Wiener Josephinum*. Wien 2019, s. 12-13.

³⁰ V Josefinu se mimo jiné nacházela zajímavá sbírka částí lidského těla vyrobených z vosku, za jejímž zrodem stál Josef II., jenž ji na zakázku nechal vyrobit ve Florencii. Tyto modely sloužily jako učební pomůcky. Dále se v objektu vyskytovala obsáhlá knihovna, též byla blízko ústavu založena botanická zahrada. PETERS, Martina: *Josephinum and its Collections of Medical History – New Perspectives*. In: ZARZOSO, Alfons (Ed): *Beyond the museum walls. Medical collections and medical museums in the 21st Century*. Barcelona 2018, s. 79-80.

³¹ KIRCHENBERGER, Salomon: *Geschichte*, s. 61-62.

³² DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 24.

³³ LOHFF, Brigitte: *Die Josephs-Akademie*, s. 207, 336-337, 341-342.

³⁴ LUŇÁČEK, Jirí: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 35.

názvem *Reglement für die K. K. Feldchirurgen*, zabývající se povinnostmi zdravotníků v mírových časech a ve válce. Šlo o naprosto zásadní dílo, důležité pro celou oblast vojenského zdravotnictví, a každý z chirurgů, nedodržujících uvedené rozkazy, mohl být přísně potrestán.³⁵ Tato Brambillova nařízení se za napoleonských válek již ukázala být v jistých ohledech nedostatečná, což zapříčinilo další pokusy o zlepšení vojenského zdravotnictví habsburské monarchie. Přesto z důvodu své obsáhlosti platil *Reglement* s jistými obměnami po celou dobu válek s Francií. Díky osvícenským reformám začali z armády postupně mizet felčáři či bradýři, a byli nahrazováni kvalifikovanými osobami. Je ale potřeba připomenout, že počet odborně vzdělaných osob na konci 18. století stále nedostačoval. Noví chirurgové též byly často velmi mladí, a chyběli jim praktické zkušenosti.³⁶

V osmnáctém století sice došlo k mnohým reformám, zdravotní služba ale zůstávala hluboko do devatenáctého století na velmi nízké úrovni z hlediska odbornosti i z hlediska organizačního. Až téměř do konce napoleonských válek neexistovaly v rakouském vojsku pomocné zdravotnické síly, které by poskytovaly raněným první pomoc na bojišti. V boji si zranění vojáci rány ošetřovali svépomocí, důkladněji se jimi zabývalo až v zázemí. Ti, kteří nedokázali odejít z bojiště a vyhledat pomoc, zůstávali často ležet bez ošetření dlouhou dobu, což mnozí zaplatili životem.³⁷ Pro sběr raněných armáda využívala speciální osoby, považované za tzv. nebojující složku armády. Bylo totiž zakázáno, aby se o raněné vojáky starali řadoví bojující muži. Ti šťastnější, kterým se dostalo přiměřené péče včas, či ji dokázali sami vyhledat, byli shromažďováni na obvazištích či v plukovních nemocnicích. Vojáci vážněji ranění a nemocní, potřebující soustavnější péči ke svému úspěšnému vyléčení, byli transportováni do polních nemocnic umístěných hlouběji v týlu armády.³⁸

V době válek Rakouska s Francií platily dva organizační systémy péče o nemocné a raněné vojáky v nemocnicích. První z nich, platící od roku 1782 do roku 1808, ustanovoval tři různé typy nemocnic. Zprvce šlo o místní nemocnice (*Loco Spitaler*), zřizované v okolí válečného střetu. Byly určeny pro lehké případy, ale i pro velmi těžce poraněné. Létající nemocnice (*Fliegende Spitaler*),³⁹ budované ze dřeva, byly stavěny také nedaleko bojiště.⁴⁰

---

³⁵ WONDŘÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti za období napoleonských válek na Moravě*. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 125, s. 2.

³⁶ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 32, 40.

³⁷ JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry*, s. 336.

³⁸ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 55.

³⁹ Označení tohoto typu nemocnic poněkud připomíná vynález francouzského vojenského chirurga Dominique Jeana Larreyho a jeho létajících ambulancí, ty ale fungovaly na úplně jiném principu. Ambulances volante byly vozy s dělostřeleckými podvozky, které jim umožňovaly pohyb v nerovném terénu. Zdravotnický tým, jedoucí na těchto vozech a díky tomu mobilní, mohl ošetřit raněné přímo na bojišti a svým dopravním prostředkem je

Posledním typem polních zdravotních zařízení rakouského vojska byly hlavní nemocnice (*Hauptspitäl*er), jež sloužily k léčení osob dlouhodobě nemocných. Kromě těžce raněných zde byli umístováni i vojáci s chronickými chorobami. Tyto nemocnice měly fungovat na místech ležících dále od bojiště, nejlépe nedaleko od přírody. Důležitý byl přístupem k nezávadné vodě, a nemocniční personál měl být náležitě zkušený, čímž se tyto ústavy lišily od předchozích dvou typů.⁴¹

Tento stav rozdělení zdravotnické péče zůstával v platnosti až do roku 1808, kdy se přistupuje k propracovanější organizaci. Tři druhy nemocničních zařízení zůstaly, změnilo se ale jejich označení i organizace. Několik hodin cesty od místa vojenského střetu byly k dispozici polní přijímací nemocnice (*Aufnahms-Spitäl*er). Byly pohyblivé, sledující postup vlastních jednotek. Přijímaly raněné, nemocní v nich ale dlouho nezůstávali z důvodu neposkytování lůžkové péče. Pokud to bylo nutné, pacienti byli odesíláni do nemocnic dalšího pořadí, do nemocnic odložních (*Unterlags-Spitäl*er).⁴² Ty již nebyly mobilní, a bývaly zpravidla umístovány v polovině cesty mezi přijímacími a hlavními nemocnicemi. Léčili se zde vážně ranění a nemocní vojáci schopní transportu. Hlavní polní nemocnice (*Hauptspitäl*er) byly dislokované často ve velké vzdálenosti od bojiště. Disponovaly kapacitou nejméně 1000 míst, k čemuž si ještě musíme připočíst další raněné, kteří byli umístěni v některé z jejich poboček.⁴³

Kromě polních nemocnic rakouská armáda využívala i stálé vojenské nemocnice (posádkové, pevnostní či při invalidovnách), též i ústavy zřizované jednotlivými armádními oddíly. Během 19. století vznikly rozmanité druhy těchto zdravotních zařízení, stejně tak se vyvíjela i obvodová místa, která se posunula do kratší vzdálenosti od jádra boje.⁴⁴ Samozřejmě nesmíme zapomenout také na zdravotnická zařízení civilního charakteru. V nich byli vojáci léčení především v dobách války, kdy vojenská zařízení nebyla schopna vstřebat početný přísun raněných. Dobrovolná pomoc potřebným z řad vojáků měla od nepaměti silnou tradici, což se potvrdilo i v období napoleonských válek.⁴⁵

---

rovnou odvézt do zázemí, čímž se značně urychlilo ošetření. DINGOVÁ ŠLIKOVÁ, Martina., VRABELOVÁ, Lucia., LIDICKÁ, Lucie: *Základy ošetrovatelství a ošetrovatelských postupů*. Praha 2018, s. 36.

⁴⁰ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte*, s. 171.

⁴¹ BANCALARI, Gustav: *Beiträge zur Geschichte des österreichischen Heerwesens* (1. díl). Wien 1872, s. 111-112.

⁴² DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 27.

⁴³ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte*, s. 179-180.

⁴⁴ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 62-63.

⁴⁵ Jedním z mnoha příkladů je péče vídeňského obyvatelstva o raněné roku 1805. GURLT, Ernst Julius: *Zur Geschichte der internationalen und freiwilligen Krankenpflege im Kriege*. Leipzig 1873, s. 134-136.

Akademické vzdělávání vojenských lékařů přineslo vyšší úroveň lékařské péče, přesto v jednotlivých léčebných případech nebylo drastických zákroků, a to nejen ve válkách proti Francii, ale i v pozdějších letech. Bylo to způsobeno mnohými příčinami. Svou roli sehrála určitá setrvačnost při volbě léčebných postupů, též obecně nízká úroveň patřičných vědomostí. Po bitvě se malý počet lékařů často musel postarat o značný počet raněných během krátkého časového intervalu. Radikální zákroky se proto stávaly takřka nezbytnými z příčiny úspory času. Dlouhotrvající napoleonské války si vyžádaly velký počet obětí na každé z válčících stran, a to často jen kvůli opožděné či nedostatečné zdravotnické péči.⁴⁶ Z toho důvodu byly v rakouské armádě zavedeny některé vymoženky, které měly vést ke snížení bojových ztrát v budoucích válečných kampaních. Již v dřívějších časech existovaly ve vojsku habsburské monarchie zdravotnické roty (*Sanitäts-Compagnien*), ovšem ty působily pouze ve válečných dobách.⁴⁷ Roku 1850 byl proto vytvořen zdravotnický sbor (*k. k. Sanitäts-Corps*). Úkolem jeho příslušníků byl transport raněných a nemocných, obsluha a zřizování obvazišť a nouzových nemocnic, stejně tak i pohřbívání mrtvých.⁴⁸

Od 50. let 19. století došlo ve zdravotní službě rakouské armády k mnoha změnám, které vesměs znamenaly rozšiřování počtu stálých nemocnic na různých úrovních, a vedle toho postupovalo zdokonalování přípravy zdravotníků a rozšiřování jejich počtu.⁴⁹ Nelze si ale myslet, že v případě péče o raněné vojáky dosáhl vojenský personál dokonalosti. O úrovni (nejen) rakouského vojenského zdravotnického aparátu podává svědectví například Henry Dunant, známý jako zakladatel červeného kříže, jenž se zúčastnil bitvy u Solferina a viděl, jak špatně se nakládá s raněnými lidmi.⁵⁰ Právě kvůli zkušenostem z proběhlé bitvy její účastník Dunant navrhl zorganizovat pomocnou zdravotní péči v mezinárodní organizaci. V Ženevě došlo v srpnu 1864 za účasti zástupců 16 států k vyhlášení ženevské konvence, obsahující základní ustanovení o péči o raněné a nemocné vojáky ve válce. Dodržování tohoto dokumentu si vzala na starost instituce mezinárodního Červeného kříže, vzniklá o rok dříve.⁵¹

---

⁴⁶ JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry*, s. 338-339.

⁴⁷ BUNDSCHUH, Carl Edler von: *Uibersicht Des Bey Der K. K. Oesterreichischen Armee Bestehenden Militar-Oeconomie-Systems*. Prag 1814, s. 17.

⁴⁸ KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte*, s. 124-126.

⁴⁹ WANDRUSZKA, Adam., URBANITSCH, Peter (Ed): *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*. (5. díl). Wien 1987, s. 562-563, 524.

⁵⁰ DUNANT, Henry: *A memory of Solferino*. Geneva 1986, s. 50, 62-64.

⁵¹ PICTET, Jean (Ed): *Commentary on the Geneva Conventions of August 12 1949* (Svazek 1). Geneva 1952, s. 9-11, 14-15.

Rakousko se ale k Červenému kříži přidává až 21. 7. 1866, tedy po bitvě u Hradce Králové, zatímco Prusové se k úmluvám připojili už v roce 1864.⁵² Tento rozdíl se projevil v prusko-rakouské válce, kdy nosiči raněných nemohli používat pásku s červeným křížem, a mohli se proto stát terčem nepřátelských vojáků. K tomu ještě rakouský zdravotnický personál musel po rakouské porážce ustupovat spolu se svým vojskem z obavy, aby neupadl do zajetí, a raněné zanechal svému osudu.⁵³

Zdravotnické zabezpečení rakouské armády i ve druhé polovině 19. století mělo problémy po organizační i personální stránce, přesto ušlo od raných dob výraznou cestu vpřed. Zkušenosti z poměrně častých válek vedly rakouskou vojenskou správu k stálému zdokonalování vojenské zdravotní služby. Postupně se navyšovaly početní stavy zdravotnického personálu, a to jak lékařů, tak pomocných sil. Přitom se zlepšovala jejich kvalifikace, vylepšoval se transport raněných do stále mobilnějších zdravotnických zařízení. Nesmíme též zapomenout na čím dál větší uplatňování nejnovějších vědeckých poznatků a oborů, a na spolupráci s dobrovolnickými zdravotnickými organizacemi.⁵⁴

---

⁵² International Committee of the Red Cross: *Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864.* In: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=120 [cit. 15. 3. 2020]

⁵³ WONDRAK, Emanuel: *Krev smyly deště.* Hradec Králové 1989, s. 17, 40-41.

⁵⁴ JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry,* s. 352.

3. Vojenská zdravotnická péče ostatních zemí během napoleonských válek

3.1. Francie

Z hlediska organizace zdravotní péče o raněné vojáky byla francouzská armáda během napoleonských válek na úplně jiné úrovni, než jaké dosahovaly ostatní evropské státy. Přitom ještě několik let předtím byla situace diametrálně odlišná. Během Velké francouzské revoluce přestala armádní zdravotnická služba prakticky existovat, všechny lékařské školy byly uzavřeny, a lékařská praxe byla otevřena jen tomu, kdo si mohl dovolit licenci. Z lékařů a chirurgů se stali civilisté, najímaní na válečná tažení. K tomu byli považováni za zbytečnou přítěž, jelikož panoval názor, že ve válce se má především bojovat. Vojáci měli zakázáno starat se o raněné spolubojovníky, a pokud toto nařízení neuposlechli, vystavovali se přísnému potrestání. Ačkoli byl počet lékařů dostatečný, kvalita lékařské péče poskytované vojákům byla často neodpovídající požadavkům.

Za změnu bezúspěšného stavu vojenského lékařství se naštěstí postavily dvě důležité osobnosti, vrchní chirurg Pierre Percy a šéfchirurg Dominique Larrey⁵⁵. Díky Percymu⁵⁶ byla vytvořena první formace lékařských ošetřovatelů (neboli *brancardiers*). Bylo to poprvé, kdy se zdravotnický personál věnoval péči o raněné přímo v poli. Ošetřovatelé používali skládací nosítka vyrobená ze dvou kopií, v čáčkách posazených na hlavě s sebou nosili obvazový materiál, kterým mohli okamžitě ošetřit zranění.⁵⁷ V roce 1805 se Percy stal generálním inspektorem vojenských nemocnic, a o rok později jej Napoleon jmenoval vrchním lékařem Grande Armée. Přesto byla tato osobnost poněkud ve stínu barona Dominiqua Jeana Larreyho, dalšího významného chirurga francouzské armády.⁵⁸ Hlavní z jeho příspěvků lékařskému zdravotnictví spočíval v prosazení zásady co nejvčasnějšího ošetření nemocných, pro kterýžto účel zřídil již jednou zmiňované létající ambulance. Lehké pérované vozy mohly

---

⁵⁵ LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly z dějin vojenského lékařství v 19. století – vojenská nemocnice v Jevíčku*. Olomouc 2009, s. 18-19 (nepublikovaná diplomová práce).

⁵⁶ Pierre Francois Percy (1754–1825), se narodil v Montagney v Haute Saone 28. října 1754, deset let před narozením Larreyho. Jako syn chirurga se rozhodl pokračovat v otcově zaměstnání, a kvalifikaci získal na univerzitě v Besanconu. O rok později vstoupil do francouzské armády, v jejíchž řadách strávil více než tři desetiletí ve službách Ludvíka XVI. a Napoleona. BAKER, David., CAZALAA, Jean-Bernard., CARLI, Pierre: *Larrey and Percy—A tale of two Barons*. Resuscitation, 2005, č. 3, s. 260.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Larrey (1766-1842) se na začátku svého studia lékařství mohl obrátit na svého strýce Alexise Larreyho, hlavního chirurga nemocnice St. Joseph de la Grave ve francouzském Toulouse. Dominique se již od začátku svého odborného působení ukazoval jako brilantní chirurg, nejdříve na lékařské univerzitě v Toulouse, aby mu posléze díky studijním úspěchům bylo dovoleno další chirurgické studium v Paříži. V roce 1792, když vypukla válka, se připojil k rýnské armádě v hodnosti chirurga. Poté Larrey sloužil Napoleonovi v každé z jeho četných válek, včetně více jak dvaceti z jeho kampaní a v šedesáti bitvách. BREWER III., Lyman: *Baron Dominique Jean Larrey (1766-1842)*. The journal of thoracic and cardiovascular surgery, 1986, 92. svazek, č. 6, s. 1096.

kromě chirurgického a lékárnického personálu pojmout 2-4 raněné. Lehce ranění byli obvázáni, těžce ranění případně ihned operováni. Larrey se tak fakticky stal otcem myšlenky třídění raněných na bojišti.⁵⁹ Při samotném třídění se k tomu nehledělo na hodnotu raněného, což byla novinka oproti minulosti, kdy se v první řadě pečovalo o důstojníky, nehledě na závažnost jejich poranění.⁶⁰ Larreyho nápad představoval možná největší pokrok ve vojenské chirurgii moderní doby: strategie rychlého transportu z bojiště a poskytnutí první pomoci, rozřídění případů na závažné a méně závažné a odsun pacientů do polních nemocnic je v jistých obměnách využívána i v dnešních dobách.⁶¹ Kromě létajících ambulancí se zasloužil i o další vylepšení vojenského zdravotnictví francouzské armády.

I přes své výsadní postavení ve srovnání s ostatními tehdejšími státy měla francouzská vojenská zdravotnická služba své nedostatky. Slabou stránkou napoleonského vojenského systému lékařské péče byly hlavní nemocnice. Napoleon snížil počet vojenských nemocnic ve Francii na méně než třicet. Protože Grande Armée bojovala většinou na cizí půdě a byla neustále v pohybu, zřizovaly se polní nemocnice jako provizorium v kostelích, domech, továrnách a dalších dostupných budovách. Jelikož nejlepší francouzští lékaři sloužili přímo v terénu v létajících ambulancích, byly všeobecné nemocnice vybaveny buď personálem v nedostatečném počtu, či nedostatečných kvalit. Provizorní nemocnice se stávaly častým místem nepořádku a nemocí, což odporovalo myšlenkám tehdejších průkopníků lékařské vědy.⁶²

Pokud jde o věc počtu vojenských chirurgů, byl o něco vyšší než u ostatních zemí, přesto ho nelze označit za dostatečný. Sám Larrey musel po bitvě u Borodina (1812) během jednoho dne vykonat ne méně než 200 amputací. Právě Napoleonovo tažení v Rusku bylo důležitým mezníkem francouzského vojenského zdravotnictví císařské armády, protože v něm kromě řadových vojáků Bonaparte ztratil téměř 600 lékařů-důstojníků, a nový personál ani zdaleka nedosahoval jejich úrovně. Kvalita francouzských chirurgů klesla tak nízko, že si od Pierra Françoise Percyho vysloužili pojmenování chirurgů-odpadků.⁶³

---

⁵⁹ DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 26.

⁶⁰ GABRIEL, Richard: *Between Flesh and Steel*. Washington 2013, s. 143.

⁶¹ BREWER III., Lyman: *Baron Dominique*, s. 1097.

⁶² GARRISON, Fielding Hudson: *Notes on the history*, s. 164.

⁶³ GABRIEL, Richard: *Between Flesh*, s. 141-142.

3.2. Rusko

Potřeba chránit zdraví válečníků byla v průběhu ruských dějin, lemovanými neustálými válkami a vnitřními nepokoji, důležitou státní povinností, a osud Ruska více než jednou závisel na tomto úkolu. Dlouhá léta izolace ruského carství od zbytku Evropy zanechalo tuto zemi daleko za kontinentálními mocnostmi téměř ve všech aspektech souvisejících s vojenskými záležitostmi, včetně vojenské medicíny. Stav všeobecného lékařství byl také vcelku neuspokojivý a počet školených zdravotnických pracovníků ve společnosti i armádě byl extrémně malý.⁶⁴ V roce 1700 během velké severní války mělo Rusko v armádě méně než šedesát vojenských chirurgických pracovníků, a jen málo z nich mělo formální lékařské vzdělání nebo výcvik.⁶⁵ Proto bylo nutné neuspokojivou situaci vyřešit výchovou vlastních lékařů.

Začátek státní lékařské výchovy v Rusku byl stanoven dekretem Petra I. ze dne 25. května 1706. Na základě tohoto dokumentu došlo 21. listopadu 1707 k otevření vůbec první lékařské školy v Rusku (Moskevská nemocniční škola – *Московская госпитальная школа*).⁶⁶ Její úspěch byl podnětem k výstavbě dalších zdravotnických zařízení i v jiných ruských městech. Bez ohledu na toto úsilí však Rusko nadále zůstávalo daleko za ostatními velmocemi, pokud jde o poskytování vojenské zdravotnické péče. I na začátku devatenáctého století ruské vojenské lékařství výrazně zaostávalo oproti Evropě, protože organizace vojenského zdravotnictví v Rusku byla nedostatečně rozvinutá. Země měla pouze několik zařízení pro výcvik lékařů a chirurgů, a jejich absolventi nebyli přitahováni ke kariéře u vojska. V důsledku toho se carská armáda stále silně spoléhala na nevystudované felčary, jejichž počet byl ale také nedostatečný.⁶⁷

Důležitost dostatečného počtu zdravotnického personálu v ruské armádě byla umocněna zvýšenou poptávkou po nových lékařích počínaje rokem 1807, kdy se velikost armády začínala rychle zvyšovat. Ruská vláda přijala některá opatření ke zvýšení počtu lékařů, která přispěla ke snížení závažnosti problému, ale nemohla vést k jeho úplnému řešení. Během válek s Francií nebylo podle některých zdrojů v ruské armádě více než 1200 osob sloužících ve zdravotnictví, z toho byla asi polovina kvalifikovaných lékařů. Pro

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 115.

⁶⁵ ALEXANDER, John: *Medical Developments in Petrine Russia*. In: *Canadian-American Slavic Studies*, 1974, č. 2, s. 207.

⁶⁶ БУДКО, Анатолий Андреевич: *Военно-медицинская академия в контексте истории медицины России XVIII века*. Вестник Российской военно-медицинской академии, 2015, č. 4, s. 247.

⁶⁷ GABRIEL, Richard: *Between Flesh*, s. 117, 160.

srovnání, v milionové Napoleonově armádě bylo na 8 000 chirurgů, tedy v průměru jeden lékař na 120 vojáků.⁶⁸

Dle předpisů byly v armádě zřizovány rozvozní a mobilní nemocnice, a v zadní části armády nemocnice hlavní. Přimo z bojiště přicházeli zranění muži na obvaziště, z něj poté putovali ranění do rozvozních nemocnic, kde trávili nanejvýš dva dny. Nakonec byli někteří z nich transportováni do hlavních nemocnic. Jejich počet a umístění určoval ministr války s přihlédnutím k velikosti armády. Byly rozmístěny daleko od místa bojů, a zásobovány sítí lékáren s centrem v Petrohradě.⁶⁹

V 19. století začíná více než kdy jindy docházet k novým objevům v medicíně, a pokusy o vylepšení tehdejšího lékařství spojovaly úsilí výzkumných pracovníků a lékařů různých zemí. Pouze Rusko, kvůli své geografické situaci a do jisté míry i kulturní izolaci, a německé státy díky své politické roztržiténosti, zpočátku zůstávali stranou.⁷⁰ Občas se sice v ruském lékařství objevovaly převratné novinky, většinou šlo ale jen o ojedinělé objevy, na něž nebylo dále navázáno.⁷¹ Nedostatky ruského lékařství se projevovaly i v armádě. Hlavními problémy byl nedostatečně odpovídající personál po stránce kvalitativní i kvantitativní, zastaralé lékařské postupy a nedostatečná organizace péče o raněné vojáky.⁷² Východní velmoc si musela od napoleonských válek počkat sto let (až do rusko-japonské války v letech 1904–1905), než byla vojenská lékařská péče v carské armádě srovnatelná s ozbrojenými silami Západu.⁷³

3.3. Velká Británie

Organizace britské vojenské lékařské služby v osmnáctém století byla alespoň teoreticky vcelku dobrá. Během sedmileté války byl každému pluku přidělen chirurg. Mobilní či létající nemocnice (známé jako *Marching* či *Flying hospitals*) následovaly armádu. Ve

---

⁶⁸ БУДКО, Анатолий Андреевич., БРИНЮК, Надежда Юрьевна., ЖУРАВЛЕВ, Даниил Арсентьевич: *Военная медицина России перед Отечественной войной 1812 года*. In: Отечественная война 1812 года. Источники. Памятники. Проблемы. Можайск 2012, s. 213-214.

⁶⁹ Tamtéž, s. 219-221.

⁷⁰ GABRIEL, Richard: *Between Flesh*, s. 132.

⁷¹ Například vynálezce Ivan Petrovič Kulibin a jeho protéza dolní končetiny. ТЕПЛЯКОВ, Сергей: *Век Наполеона*. In: http://loveread.ec/read_book.php?id=70146&p=51 [cit. 19.3.2020]

⁷² LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*, s. 17-18.

⁷³ GABRIEL, Richard: *Between Flesh*, s. 117.

válce vojenská správa obvykle rekvírovala větší budovy nebo i domy a přeměňovala je na plukovní nemocnice. Ve velkých městech v týlu území vznikaly hlavní nemocnice, zabývající se léčbou vážnějších případů. Zdravotní péče v těchto zařízeních ale nebyla dobrá. Tyto nemocnice byly vždy příliš malé na to, aby zvládly značné množství obětí, a praxe umístování dvou pacientů do jedné postele byla živnou půdou pro rozšiřování nemocí. Na konci válečného období Britové tyto ústavy uzavřeli, a nemocní a ranění byli transportováni hlouběji do zázemí, což pacienty vystavovalo bolesti, utrpení a různým epidemiím. Počty lékařů byly nedostatečné, a i přes uzákonění nařízení z roku 1783 o zákazu kupování lékařských hodností v armádě k tomuto prohřešku docházelo téměř po celé další století.⁷⁴

Typický armádní chirurg pocházel z nižší společenské vrstvy, a zkušenosti ve své profesi získával praktickým vzděláváním. Kromě nedostatku teoretických vědeckých znalostí byl též zatížen svým podřadným vztahem k lépe studovaným a vysokoškolsky vzdělaným lékařům. Běžný aristokratický důstojník britské armády navíc obvykle zacházel se svými chirurgy s opovržením, a často i ignoroval jejich rady ohledně hygienických záležitostí, ať už v dobách míru, na válečném poli či v královském námořnictvu. Na chirurgy bylo nahlíženo s despektem, obsazovali jednu z nejnižších služebních pozic v rigidní vojenské hierarchii, a byli obecně pokládáni za špatně vzdělané šarlatány. Toto tradiční opovržení chirurgy (kteří nemohli obdržet žádné vyznamenání či titul udělovaný za odvalu v boji) armádními důstojníky se na začátku válek s revoluční Francií dokonce prohloubilo, jelikož se začaly zvyšovat nároky na počty osob sloužících ve vojenském zdravotnictví. Vojenská lékařská rada snížila své už tak mírné standardy, aby přiměla prakticky každého mladého muže k osvojení základů lékařských či farmaceutických znalostí. Teprve postupem času si vojenští lékaři vysloužili uznání za svůj boj proti chorobám a péči o raněné.⁷⁵

O jisté kvalitativní zlepšení britského vojenského zdravotnictví se zasloužil nový ředitel vojenské lékařské rady James McGrigor (1771–1858). Po svém příjezdu na kontinent v lednu 1812 během španělské války za nezávislost zjistil, že běžnou praxí bylo odvézt raněné do provizorních nemocnic v zázemí, kterých bylo ale příliš málo, přitom nemocnice vytvořené ad hoc zvládaly pojmout pouze okolo tří set mužů. Armáda nezajišťovala zásoby lékařských potřeb, a zdravotní systém byl neregulovaný a v podstatě dezorganizovaný. McGrigor okamžitě přepracoval systém zdravotnického zásobování a zajistil tak větší přísun

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 105-106.

⁷⁵ BLANCO, Richard: *The Development of British Military Medicine, 1793-1814*. Military Affairs, 1974, č. 1, s. 5.

potřebných léků, obvazů a jiných produktů. Rovněž zavedl nové nemocniční řády a jmenoval inspekční týmy, aby prosazovaly hygienická opatření ke snížení nemoci. Bylo též zavedeno opatření, které umožňovalo rychlejší návrat již vyléčených vojáků zpátky k jejich jednotkám. Bohužel ale tento systém vzniklý během války na iberském poloostrově byl pouze produktem osobní důvěry a pracovních vztahů, vyvinutých mezi McGrigorem a jeho nadřízeným vévodou z Wellingtonu. Nepředstavoval žádnou trvalou změnu oproti tradičnímu vzorci, na kterém fungovalo britské vojenské zdravotnictví. Armáda nepřijala ani jednu z McGrigorových inovací, a když skončila válka, vojsko i McGrigorova zdravotnická služba byly demobilizovány. Vyškolený sbor zdravotnického personálu byl poslán do důchodu. Když se o rok později Britové setkali s Francouzi u Waterloo, britská lékařská služba již upadla zpět do staré dezorganizované struktury, charakteristické pro předchozí léta.⁷⁶

V období napoleonských válek stejně jako v dobách minulých se v britském vojenském zdravotnictví stále objevovalo mnoho problémů. Neexistovala pomoc raněným v průběhu bitvy, pokud se sami nebo za pomoci svých spolubojovníků nedostali k vojenskému lékaři.⁷⁷ Trval nedostatek ošetřovatelů, nemocničních řádů, nepropracovaný zdravotnický systém a především nedostatečný počet kvalifikovaných lékařů. Docházelo ale také k pomalému zlepšování situace. Zdravotnictví ostrovní armády navrhováním hygienických předpisů ve prospěch vojsk, a také vývojem sofistikovanějších chirurgických metod pro léčení zranění dosáhlo jistého pokroku oproti minulosti.⁷⁸

---

⁷⁶ GABRIEL, Richard: *Between Flesh*, s. 148-150.

⁷⁷ HOWARD, Martin: *British medical services at the Battle of Waterloo*. *British Medical Journal*, 1988, svazek 297, s. 1653.

⁷⁸ BLANCO, Richard: *The Development*, s. 9-10.

4. Vojenská nemocnice ve Veselíčku

4.1. Doba trvání nemocnice

Bitva u Slavkova byla jedním z vrcholů moci Napoleonovy vlády a jedním z vrcholů jeho válečných úspěchů, které uvedly v následujících letech celou střední Evropu do mocenské sféry Francie. V bitvě se proti sobě utkalo na rakousko-ruské straně 80 až 90 tisíc mužů s na francouzské straně stojícími 65 až 70 tisíci muži. Poražená strana konfliktu utrpěla ztráty okolo 6000 padlých (včetně zemřelých po boji) a 9600 raněných, přičemž Rakušané měli jen mezi 500 až 600 mrtvými. Ke ztrátám je i nutné připočítat zajaté vojáky, a celková suma tak činí na 27 000 mužů (zajatci představovali v této cifře na 12 000 vojáků, z toho Rakušanů byla necelá polovina). Naproti tomu ztráty Napoleonovy armády činily mezi 8000 až 10 000 muži, určit přesné číslo je ale nemožné, neboť mnozí umírali na svá zranění a nemoci ještě dlouhý čas po bitvě. Během jednodenní bitvy ztratili Rusové přes 12 tisíc mužů, na mrtvých a raněných, 15 tisíc jich bylo zajato, Rakušané asi 6 tisíc a Francouzi měli 6 až 8 tisíc mrtvých a raněných. Vojenské střetnutí u Slavkova se tak řadí mezi nejkrvavější v napoleonských válkách.⁷⁹

Zatímco Napoleon obsadil Brno a okolí, tvořila zázemí rakouské a ruské armády severní část Moravy, od olšanské pahorkatiny k Olomouci a odtud na sever. Zde byly také v prosinci roku 1805 založeny a v první polovině roku 1806 udržovány vojenské polní nemocnice. Kromě ústavů ve Valašském Meziříčí, Odrách, Opavě či Dlouhé Loučce dochází také k založení hlavní polní nemocnice číslo 15 v Rokytnici, kde mělo být v budově bývalého jezuitského barokního sídla umístěno 400 mužů. Nemocnice měla dvě pobočky: v Přestavlkách, kde tamější zámek poskytoval kapacitu pro 300 pacientů, a ve Veselíčku, kde měl zámek pojmout 200 nemocných s personálem.⁸⁰

K prvnímu zřízení veselíčské nemocnice došlo 30. prosince 1805, kdy ředitelství armádních polních nemocnic v Olomouci rozhodlo v důsledku neustále vzrůstajícího počtu indisponovaných vojáků umístit nemocné a raněné do veselíčského zámku. Místní

---

⁷⁹ KOVAŘÍK, Jiří: Slavkov 1805. Třebíč 2013, s. 557-558.

⁸⁰ WONDŘÁK, Eduard: K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti na Moravě za napoleonských válek (Dále jen WONDŘÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic – elektronický zdroj*). Obsah internetového článku tvoří informace z Wondřákových děl *K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti za období napoleonských válek na Moravě*. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 125, 1965, s. 1-11, a *Péče o raněné a nemocné vojáky za napoleonských válek na Moravě*. Dějiny vědy a techniky, č. 3, 1996, s. 129-143, které byly opraveny a doplněny o nové poznatky. In: https://www.primaplana.cz/news/k-obrazu-vojenskych-nemocnic-a-jejich-cinnosti-na-morave-za-napoleonskych-valek/#_ftnref26 [cit. 29. 3. 2020].

vrchnostenská budova byla vyklizena hospodářským úřadem, a provedly se nezbytné opravy a úpravy interiéru, aby bylo možno objekt používat pro lékařské účely. Úřad si musel vzít na starost sehnání určitého počtu dřeva na topení a sena (zřejmě na slavníky), než armáda převezme starost o zásobování nemocnice. Z civilního obyvatelstva Veselíčka měly být též vybrány osoby, jež měly konat dozor nad nemocnými v zámku. V dokumentu z posledního prosincového dne roku 1805 se ještě dozvídáme, že k vytvoření tohoto ústavu vedlo i zavržení praxe rozmísťování nemocných do rozptýlené péče.⁸¹ Ta bývala argumentem proti budování vojenských nemocnic, a někteří vojenští chirurgové byli jejími zastánci ještě v polovině 19. století.⁸² Umísťování raněných jednotlivě po domech jistě mělo své výhody, jako například menší riziko infekce ran a nakažení nemocí, v nemocnicích ale bylo možné účinněji sledovat stav pacienta a poskytovat mu profesionální péči.

Po ukončení činnosti nemocnice 8. června 1806 dochází k jejímu znovuoobnovení 4. července 1809 za stejných podmínek jako na konci prosince 1805, a fungovala zde až do 5. května 1810, tedy po celých 10 měsících. Nemocniční zařízení se ovšem stává pobočkou jiné hlavní nemocnice, a to Klášterního Hradiska.⁸³

Rakouské generální komando sídlící ve Šternberku vydalo 5. června rámcové nařízení zřídit 6 velkých nemocnic (2 pro 1 000, 2 pro 800 a 2 pro 600 mužů), ale ve dnech 29. července až 3. srpna 1809 přibylo jen do Olomouce téměř 2000 nemocných a stav olomoucké polní nemocnice v Klášterním Hradisku činil přes 3000 vojáků, což vedlo k obavám z propuknutí epidemie. Z toho důvodu došlo k urychlenému zřízení filiálních nemocnic v Rokytnici, Potštátě, Odrách a právě ve Veselíčku, kde byla kapacita oproti létům 1805/1806 navýšena o dalších 200 míst. Mimo Klášterní Hradisko a jeho pobočky vznikly na Moravě nemocnice také v Dlouhé Loučce (kapacita 600 míst), Uherském Hradišti, Holešově, Litultovicích, Jihlavě, Opavě (1000 míst) a Těšíně (pro 800 mužů).⁸⁴ V Jevíčku, které bylo shledáno jako nevhodné pro umístění nemocnice a její zřízení bylo zpočátku zamítnuto, vstoupil ústav v život až z důvodů nouze, jelikož nemocnice v Uherském Hradišti nestačila pojmout nové pacienty.⁸⁵

---

⁸¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále jen ZA Opava, pobočka Olomouc) fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 122.

⁸² DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly*, s. 23.

⁸³ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 71, 119.

⁸⁴ WONDRAK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic* - elektronický zdroj [cit. 25. 3. 2020].

⁸⁵ LUŇÁČEK, Jirí: *Vybrané kapitoly*, s. 33.

Třetí etapa činnosti vojenských nemocnic za napoleonských válek na našem území spadá do roku 1813, roku bitvy národů u Lipska (16. - 18. října 1813), kdy část Napoleonovy armády pronikla i do severních Čech. Kvůli přílivu zraněných vojáků se znovu rychle zřizovaly polní nemocnice v dosavadních objektech, eventuálně se hledala i další místa. Dne 11. listopadu 1813 proto byla ve Veselíčku zřízena vojenská nemocnice potřetí.⁸⁶ Znovu spadala pod nemocnici v Klášterním Hradisku (kapacita 900 míst),⁸⁷ a to spolu s nemocnicemi v Rokytnici (380), Kroměříži (335), Odrách (261), Přestavlkách (250), Přerově (120), Holešově (191) a Rymicích (94 míst), přičemž Veselíčko se vrátilo na kapacitu z roku 1805.⁸⁸ Definitivně byla činnost této nemocnice ukončena 30. dubna 1814, samotná hlavní polní nemocnice Klášterní Hradisko byla v květnu téhož roku převedena se zbylými pobočkami pod civilní správu, kde zůstala až do 20. června, kdy došlo k jejímu oficiálnímu zrušení.⁸⁹

Jak je z právě přečteného textu patrné, už při samotném zřizování veselíčské i jiných nemocnic docházelo k velkému časovému prodlení. Ústavy, jejichž náplní byla péče o raněné a nemocné v poli, vznikaly mnohdy až týdny po samotných bitvách z důvodu přeplněnosti původních nemocnic. Bylo to způsobeno jednak tím, že rakouská armáda přecenila své schopnosti, co se týče léčby raněných, přitom podcenila množství vojáků, jež byli raněni v bitvách. Pro raněné nebylo dostatek míst k hospitalizaci, za kterýžto stav mohla určitá nepružnost a nepřipravenost rakouské armády, která nedokázala předvídat ani rychle vyřešit nastalou situaci.

Nesmíme ale zapomenout ani na skutečnost, že pacienti v polních nemocnicích nebyli pouze ranění vojáci. Kromě lidí se střelnými a sečnými ranami, zlomeninami či jinými neduhy utrpěnými přímo v průběhu bitvy se zde také nacházeli muži postižení různými chorobami. Ty se v nemocnicích rychle šířily a vyžádaly si mnoho obětí na životech. Díky tomu se i v době, kdy by normálně byla většina ve válce raněných vojáků uzdravena, musela nemocniční zařízení starat o narůstající počty mužů postižených nemocí.

Na závěr podkapitoly bych ještě rád upozornil na fakt, že ve věci určování přesných dat vzniku a zániku (respektive prozatímního ukončení činnosti a pozdějšího znovuoobnovení) nemocnice ve Veselíčku dochází u různých autorů k odlišným výsledkům.

---

⁸⁶ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 63.

⁸⁷ Příjímací kapacita této nemocnice se později snížila na 864 míst, jelikož na každém pokoji byla dvě lůžka pro ošetřovatele. LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 231.

⁸⁸ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), fond B 6, kart. č. 66, folio 106.

⁸⁹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 233-234.

Například můžu uvést, že se mi podařilo v literatuře naléznout dvě různá data, vztahující se ke zřízení veselíčské nemocnice v roce 1813. Dle pamětní knihy obce byla zřízena 11. listopadu, naopak podle Jiřího Luňáčka vznikla tato pobočka 26. listopadu.⁹⁰ Tak tomu ale být nemohlo. V dokumentu z 14. listopadu 1813 se totiž říká, že má panství nalézt šest osob, které by sloužily jako ošetřovatelé ve zdejší nemocnici. Dále je zde nařízení z 23. listopadu, podle kterého má hospodářská kancelář poskytnout velení nemocnice denně dva vozy, které měly být využity pro zajištění chodu ústavu.⁹¹ S přihlédnutím k těmto zdrojům lze konstatovat, že nemocnice skutečně vznikla dva týdny před datem uváděným c. k. Moravskoslezskou revizní komisí polních nemocnic.

Jisté problémy v datování můžeme najít ale i u ostatních poboček nemocnice Klášterní Hradisko, které měly podle dokumentů všechny vzniknout k 1. listopadu 1813, přitom podle revizní komise polních nemocnic byly některé z nich zřízeny až 26. listopadu.⁹² Stejný problém máme i při určení definitivního zrušení veselíčské filiálky, kde máme data hned tři: 2. duben 1814,⁹³ 20. duben 1814⁹⁴ a 30. duben 1814.⁹⁵ První z údajů je jistě nesprávný, byl způsoben špatnou interpretací dokumentů či pochází ze špatného zdroje. Zato druhý údaj pochází ze zdroje oficiálního,⁹⁶ to samé se ale dá říci o údajích třetím. Rozkaz z 30. dubna 1814, podepsaný velitelem nemocnice v Klášterním Hradisku majorem Buolem říká, že dochází ke zrušení nemocnice a pacienti jsou převezeni do ústavu v Rokytnicích.⁹⁷ Stejně tak je veselíčská nemocnice uváděna i ve zprávě z konce dubna, vztahující se k činnosti jednotlivých nemocnic.⁹⁸ Navzájem odporující si údaje z oficiálních dokumentů jen dokazují, že v organizaci rakouských polních nemocnic existovaly mnohé zmatky.

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 232. Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. Č. 24, s. 22.

⁹¹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 59, 63.

⁹² LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 233.

⁹³ BAŽURA, Jan: *Vlastivěda moravská (2. díl)*. Brno 1919, s. 367.

⁹⁴ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 232.

⁹⁵ LAPÁČEK, Jiří: *Pomník na Veselíčku*. Prosenice 2005, s. 14.

⁹⁶ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 232.

⁹⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 14.

⁹⁸ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 497.

4.2. Nemocniční budova a její zařízení

Nemocnice ve všech třech svých funkčních obdobích sídlila ve veselíčském zámku, umístěném na vyvýšenině nad vsí. Zámek byl v letech 1768–1771 přestavěn v pozdně barokním slohu, a nahradil tak starý zámecký objekt nepravidelného půdorysu s dvojicí věží v průčelí, snad tvrz z doby jednoho z majitelů panství, žijícího v 16. století. Přestavěná budova obdélníkovitého půdorysu byla tvořena dvěma patry, v průčelí s nárožními věžovitými pavilony. V zámku se nacházela i kaple sv. Františka z Pauly, kolem celého objektu byl založen park.⁹⁹ Celou přestavbu inicioval František Karel Podstatzký z Prusinovic (1719–1776), hrdina sedmileté války, jmenovaný roku 1767 polním maršálkem a generálem jízdy.¹⁰⁰

František Karel zamýšlel na místě původního sídla vybudovat zcela novou rezidenci odrážející zvyšující se věhlas rodu. František zaznamenal vzestup ve vojenské kariéře, jeho nejmladší bratr Alois Arnošt zaznamenával úspěchy ve dvorské službě. Navíc roku 1762 umožnila Marie Terezie sloučení erbu Podstatzkých se znakem vymírajících Lichtenstein - Castelcornů. Získali tak přídomek Podstatzký - Lichtenstein, což s sebou přinášelo i odpovídající společenský vzestup. Změně postavení měla zřejmě odpovídat i nová přestavba zámku.¹⁰¹ Při stavebních úpravách byl majiteli panství k dispozici tvůrce projektu Mikuláš Thalherr, a jeho syn Václav Jan Thalherr.¹⁰²

V době fungování vojenské nemocnice byly prostory zámku uzpůsobeny péči o raněné vojáky. V přízemí se nacházela nemocniční kancelář, byt velitele a pokoj, jež využívali ošetřovatelé. Dále se zde nacházelo skladiště, v kterém byly uloženy léky a potraviny, a také kuchyně, v které se připravovalo jídlo pro nemocné a pro zdejší personál.¹⁰³

Každá z nemocnic, zřízená v období napoleonských válek, měla svou speciální místnost, kde docházelo k přijímání nových pacientů. Zde byli vojáci zaevidováni a rozděleni na příslušné nemocniční pokoje.¹⁰⁴ Tato místnost byla ve Veselíčku v prvním patře, kde již docházelo k samotnému léčení pacientů. Ti byli ubytováni v devíti pokojích prvního poschodí a v 16 pokojích poschodí druhého.¹⁰⁵ Toto rozmístění určitě platilo v letech 1809/1810 a

⁹⁹ LAPÁČEK, Jiří: *Pomník*, s. 5-7.

¹⁰⁰ PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly z dějin Veselíčka*. Veselíčko 2015, s. 45.

¹⁰¹ DOBEŠOVÁ, Ivana: *Zámecká rezidence ve Veselíčku*. Olomouc 2017, s. 13-14 (nepublikovaná diplomová práce).

¹⁰² KROUPA, Jiří: *Příspěvek k architektuře šedesátých let 18. století na Moravě*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná, 1986-1987. Brno 1987, č. F30-F31, s. 69-70.

¹⁰³ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 107.

¹⁰⁴ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 167.

¹⁰⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 1.

1813/1814, v případě prvního období fungování nemocnice tomu ale být nemuselo. Prostí vojáci měli být umístěni v přízemí a ve vedlejších prostorách, důstojníci v prvním patře.¹⁰⁶ Nepodařilo se mi naleznout původ těchto informací, takže zřejmě pocházejí z ústní tradice či z díla Čenka Kramoliše *Dva dějepisné čtyřlístky*.¹⁰⁷ Mám ale jisté pochybnosti o pravdivosti takového rozmístění raněných. Pacienti se rozdělovali na jednotlivé nemocniční pokoje především na základě své diagnózy, vojáci se střelnými a sečnými zraněními či zlomeninami byli odděleni od mužů postihnutých virovými a bakteriálními chorobami. Od nich byli dále odděleni rekonvalescenti, zůstávající jen na pozorování.¹⁰⁸ Mimo to bylo možné důstojnictvo od ostatního mužstva separovat v jednotlivých pokojích, a nemělo smysl vyčleňovat pro vyšší hodnosti samostatné patro. V případě, že by v přízemí leželi prostí vojáci a v prvním patře důstojníci, musela by být kancelář velitele a sklad ve druhém poschodí. Nově přivezené zásoby a léky by se proto musely vynášet po schodech nahoru, což se zdá být nepravděpodobné, protože umístění skladiště v přízemí má po všech stránkách větší smysl. Lze proto předpokládat, že rozmístění pokojů pacientů v prvním a druhém patře a velení nemocnice se skladem a kuchyní v přízemí se v jednotlivých obdobích, ve kterých veselíčský zámek plnil funkci nemocnice, výrazně neměnilo.

Zámek byl jistě alespoň teoreticky schopen pojmout 200 pacientů i s lékařským personálem, což odpovídá kapacitě z prvního i třetího období nemocnice. Horší už je to s obdobím druhým a kapacitou 400 mužů. Již 6. srpna okolo půlnoci bylo do Veselíčka odtransportováno celkem 500 lidí, na čtyři stovky nemocných a sto osob přidělených k obsluze, a 17. prosince přijelo dalších sto raněných.¹⁰⁹ I když pomineme část vojáků, která se vyléčila a zemřela, nemocnice musela být absolutně přeplněna, jelikož v ní nepřespávali pouze pacienti, ale i lékařský a pomocný personál. Je nepravděpodobné, že se lidé starající o obsluhu nemocných dokázali směstnat do přízemí, proto musela alespoň část z nich přespávat v pokojích určených pro pacienty, z čehož pro ně plynulo nebezpečí nákazy různými chorobami. Z výše psaných řádků můžeme usoudit, že v letech 1809/1810 byla zámecká budova příliš málo prostornou pro ubytování velkého množství lidí.

---

¹⁰⁶ WONDŘÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic* – elektronický zdroj[cit. 30. 3. 2020].

¹⁰⁷ V povídce Láška, ve které autor zpracoval pobyt ruských vojáků ve veselíčské nemocnici, najdeme pasáž která přesně odpovídá informacím, uvedeným v článku Eduarda Wondřáka. KRAMOLIŠ, Čeněk: *Dva dějepisné čtyřlístky*. Olomouc 1947, s. 285.

¹⁰⁸ BRAMBILLA, Giovanni Alessandro: *Reglement für die Kaiserl. Königl. Feldchirurgen in Kriegszeiten*. Wien 1788, s. 61.

¹⁰⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 72, 91.

Co se týče zařízení nemocnice, zámek postrádal studnu i jiný vlastní zdroj vody, ta se proto musela denně dovážet z místa čtvrt hodiny vzdáleného.¹¹⁰ Problémy byly i se záchody. Přímo v zámku se nacházel jeden v přízemí, který měl sloužit pouze k potřebám nemocných, druhý záchod určený pro personál byl v zámeckém parku. Tento počet byl ale pro tak velké množství lidí nedostatečný.¹¹¹ Kromě imobilních záchodů se ve veselíčské i jiných nemocnicích pro pacienty neschopné chůze nacházely speciální pohyblivé záchody a také kbelíky, jejichž obsah se vyléval do žumpy.¹¹² Ve většině vojenských nemocnic té doby se též vyskytovala plivátka, což byly plechové nádoby, naplněné pískem nebo pilinami. Ranění si do nich odplivovali, aby tuto činnost nemuseli dělat na zem, a udržovala se tak v pokojích čistota. Plivátka se měla každý den několikrát čistit z důvodu zachování čistého vzduchu.¹¹³

Nedílnou součástí inventáře každé nemocnice byla tzv. hlavová cedulka (*Kopfzettel*), o jejímž používání ve Veselíčku najdeme zmínku v seznamu věcí odvezených při zrušení ústavu roku 1814. Tabulkou býval označen nově přibylý voják, který dostával i ordinační cedulku (*Ordinationszettel*), což byl v podstatě ordinační list. Teprve po svém zaevidování mohl být pacient poslán na jemu přidělený pokoj.¹¹⁴ V něm se nacházely kavalce, na kterých ležely slamníky. Na každé z postelí byla dvě prostěradla, jedna letní deka a slaměná poduška.¹¹⁵ K výměně slámy ve slamnicích docházelo každý měsíc. Občas se výměna dělávala i častěji, hlavně pokud pacient nebyl schopen zadržovat moč nebo trpěl průjmovým onemocněním. Také lůžka po zemřelých vojácích se musela řádně vyčistit, a měnila se jim sláma a povlečení. V případě, že byla postel či její součásti znečištěny po pacientovi trpícím nějakým závažným onemocněním, nebyly tyto věci nadále využívány a došlo rovnou k jejich spálení.¹¹⁶

V nemocničních pokojích se kromě lůžek nacházely též lavice, stoly a židle.¹¹⁷ U hlavy pacienta bývaly umístěny malé stolečky k osobnímu využívání, dále byl v místnosti ještě jeden větší společný stůl, kde byly uloženy léčivé přípravky a jídlo, přinesené pro léčení.

---

¹¹⁰ Tamtéž, folio 74.

¹¹¹ Tamtéž, folio 21, 89.

¹¹² Tamtéž, folio 5.

¹¹³ BRAMBILLA, Giovanni Alessandro: *Reglement für die Kaiserl. Königl. Feldchirurgen*, s. 104-105. Dále MZA Brno, fond B 6, kart. č. 67, folio 33.

¹¹⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 6. Dále LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 167-168.

¹¹⁵ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 67, folio 31.

¹¹⁶ BRAMBILLA, Giovanni Alessandro: *Reglement für die Kaiserl. Königl. Feldchirurgen*, s. 109-110. Dále ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 5.

¹¹⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 6.

Lavice a židle byly využívány lehčeji nemocnými muži k sezení, pokud zrovna neleželi na lůžku.¹¹⁸

V zimních měsících sloužila k vytápění kamna, která byla v každé obytné místnosti.¹¹⁹

4.3. Personál nemocnice

Personál v každé z vojenských nemocnic, nacházejících se na Moravě za napoleonských válek, se skládal ze čtyř různých skupin. Zaprvé to bylo velení nemocnice, zadruhé lékařský personál, dále strážní a dohled konající personál, a jako poslední pomocný personál. Ten byl na rozdíl od předešlých třech případů mnohdy získáván dobrovolným nábořem civilistů, či jejich nuceným odvodem.¹²⁰

Velitel nemocnice spolu s nižšími důstojníky, kaplanem, účetním, furýry a prvním šéflékařem nemocnice tvořili velení nemocnice, tzv. *Spitalscomando*. S přihlédnutím k celkem velkému počtu pacientů byl počet lidí rozhodujících o vedení nemocnic překvapivě malý. Velení nemocnice rozhodovalo o všem, co se nemocnice týkalo, a také za nemocnici komunikovalo s příslušnými správními orgány, tedy s příslušným c. k. krajským úřadem, c. k. moravskoslezskou revizní komisí polních nemocnic a s centrálním vojenským velením pro Moravu a Slezsko. Velení nemocnice mělo na starosti správní a ekonomický chod vojenské hlavní polní nemocnice. V čele každého z ústavů stál nemocniční velitel, který velel celé hlavní nemocnici včetně poboček.¹²¹ Dle vojenského řádu měla být tato osoba v hodnosti setníka, ale například v případě nemocnice Klášterní Hradisko byl ve vedoucí pozici major Konrád von Buol.¹²²

Dále se v každé hlavní nemocnici nacházeli nižší důstojníci, rozdělení se na inspekční důstojníky dohlížející nad celou nemocniční budovou, a ekonomické důstojníky, starající se o finanční záležitosti. Mimo ně se mezi velení nemocnice zahrnovali též furýři, což byly osoby s poddůstojnickou hodností podléhající účetnímu. Furýři přijímali raněné, zaučtovávali slámu, dřevo, lůžkoviny a jiné věci, a zajišťovali vše týkající se úbytku

¹¹⁸ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 176, 178-179.

¹¹⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 108-111.

¹²⁰ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 104.

¹²¹ Tamtéž, s. 105-106.

¹²² MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 71.

nemocných (revizní listy pro rekonvalescenty, překládání nemocných atd.). Nakonec zde působili vojenští kaplani. Ti se starali o duši nemocných, a v případě potřeby poskytovali umírajícím poslední pomazání, každému zemřelému poté vystavovali úmrtní list.¹²³

Velení filiální nemocnice ve Veselíčku obstarával setník, ne ale po celou dobu. V letech 1809/1810 byl velitelem hejtman Iberdhal, ve třetím období nemocnice se ale z pramenů dozvídáme, že vedoucím představitelem ústavu byl jmenován major H. Prive.¹²⁴ Měl tedy úplně stejnou hodnost jako velitel celé hlavní nemocnice, pod kterou Veselíčko spadalo. Při své práci se zřejmě zabýval i účetními záležitostmi, jelikož nemocnice postrádala vlastního účetního. Velitel mohl při ekonomických záležitostech využít služeb furýrů, kterých bylo o asi polovinu méně než v hlavní nemocnici Klášterní Hradisko – například roku 1814 se v pobočce vyskytovali dva furýři (Brauner, Kuglmann), v hlavní nemocnici furýři čtyři (Schram, Krutzhiewitz, Lang a Urban).¹²⁵ Vojenský duchovní se ve Veselíčku nacházel také, zprávu o jeho přítomnosti ale máme jen jednu z 22. února 1814, kdy se připletl do potyčky v místním hostinci.¹²⁶ Při své činnosti v nemocnici mohl tak jako v některých dalších vojenských nemocnicích využívat zámecké kaple k pořádání mší.

Ve vojenských hlavních polních nemocnicích na Moravě se nacházely čtyři třídy lékařů nehledě na to, zda lékaři pocházeli z vojenského či civilního stavu. První z nich byl šéflékař (*Chevarzt*), který po odborné lékařské stránce velel nemocnici a veškerému zdravotnímu personálu. Odpovědný byl pouze veliteli nemocnice. Pokud byl šéflékař z řad armády, jednalo se zpravidla o štábního lékaře či lékaře plukovního.¹²⁷ Velcí lékaři v pobočkách hlavních polních nemocnic ale mnohdy nebývali příslušníky armády. Například ve Veselíčku či Kroměříži zastával pozici šéflékaře obyčejný lékař. Lze říci, že se v praxi často stávalo, že v pobočkách hlavních polních nemocnic na Moravě pracovali v nemalé míře jako velcí lékaři lidé z civilního stavu.¹²⁸ To samé platilo i v případě vyšších (*Oberarzt*) a nižších lékařů (*Unterarzt*).

Vyšší vojenští lékaři měli být absolventy velkého učebního kurzu josefínské akademie, nižší lékaři zase malého kurzu. U vojenských polních nemocnic v napoleonských

---

¹²³ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 108, 110-111.

¹²⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 9, 107.

¹²⁵ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 70-72.

¹²⁶ V literatuře ho najdeme pod jménem Franz (WONDRÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic - elektronický zdroj*), ale i Georg (LAPÁČEK, Jiří: *Pomník na Veselíčku*, s. 14), což je způsobeno velkou nečitelností dokumentu, ve kterém je jmenován. Ve zprávě o rvačce je nazýván jako „Spitals geistlichen Vater Georg“. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 17.

¹²⁷ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 125.

¹²⁸ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 70-72.

válkách ale nebylo toto pravidlo často dodržováno, protože vojenských lékařů bylo málo. Pozici vyšších lékařů měli zastávat zkušenější lidé s praxí, kteří zároveň měli i odpovídající odborné znalosti. Zato nižší lékaři byli považováni za začátečníky, kteří vykonávají méně složité zákroky.¹²⁹ Ve větších nemocnicích byl samozřejmě počet vyšších i nižších lékařů větší než v jednotlivých pobočkách. Ve Veselíčku bylo množství vyšších a nižších lékařů podstatně menší, jen v řádech jednotek. Vyšší lékař býval jeden, a měl pod sebou okolo jednoho či dvou podlékařů.

Dále se v nemocnicích objevovali i praktikanti (Wundarzt), kteří měli s praktickou medicínou ještě menší zkušenosti než lékaři nižší, a sloužili spíše jako dozor nad nemocnými a příležitostní asistenti při léčebných zákrocích. V případě veselíčské nemocnice si lze povšimnout, že v době, kdy již do ústavu neproudily transporty s novými indisponovanými vojáky, klesal počet umístěných nemocných. Jejich celkové množství bylo poté tvořeno především rekonvalescenty, a z nemocnice byly odkomandovány či propuštěny lékařské osoby nacházející se na vyšších hodnostních stupních. Například lékařský personál veselíčské nemocnice se v posledních měsících fungování této pobočky (28. 2. 1814) skládal jen z jednoho velícího lékaře a dvou praktikantů.¹³⁰

Nejpočetněji zastoupenou skupinou lidí pracujících ve vojenských polních nemocnicích byla skupina, kterou můžeme označit jako personál pro dohled (*Aufsichtspersonale*). Sem patřili ošetřovatelé (*Krankenwärter*), což byly osoby, bez kterých se žádná z vojenských nemocnic nemohla obejít. Práce, kterou ošetřovatelé v rámci své činnosti vykonávali, byla totiž pro správný chod ústavu naprosto klíčová. Jejich hlavním zaměstnáním bylo neustále dohlížet nad raněnými a nemocnými vojáky, takže jim museli být neustále nablízku. Z toho důvodu ošetřovatelé přicházeli do styku s pacienty ve větší míře než jiné osoby příslušející k personálu nemocnice, což sebou přinášelo velké riziko nákazy nebezpečnou chorobou.

V tehdejších nemocnicích pracovali vojenští i civilní ošetřovatelé. Jako vojenští ošetřovatelé byli v nemocnicích běžně zaměstnáváni vojáci z řad poddůstojníků a mužstva, ale kvůli nedostatku vlastních vojenských ošetřovatelů se muselo vojsko obrátit na civilní správu s žádostí o doplnění stavů.¹³¹ Ve Veselíčku byl v praxi přibližně jeden ošetřovatel na

---

¹²⁹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 128.

¹³⁰ Tamtéž, s. 128-129. Dále MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 73, 493-494.

¹³¹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 144-145.

čtyři až pět pacientů, a ošetřovatelé byli najímáni i z řad veselíčského obyvatelstva.¹³² Počet ošetřovatelů vzhledem k nemocným byl přibližně dvakrát vyšší než bývalo obvyklé. To ale bylo zřejmě způsobeno závažností onemocnění pacientů, kteří potřebovali větší dohled.¹³³ Každý ošetřovatel měl být tělesně zdatný a svědomitý člověk, nedoporučovalo se též časté střídání těchto osob v nemocnici, protože by to mohlo vést k nakažení zdejších pacientů chorobou zvenčí, nebo naopak nakažení obyvatel nemocí z vně ústavu.¹³⁴

Poslední skupinou nemocničního personálu byl pomocný personál. Šlo o osoby, nepodílející se na vedení nemocnice, lékařské, strážní či dozorčí službě, a v pramenech jsou většinou opomíjeni. Přesto však byla jejich činnost pro každou nemocnici velmi důležitá. Do této skupiny pracovníků patřili kuchaři, pradelny a tzv. podomci (*Hausknecht*). Kuchařský personál byl z většinové části tvořen osobami příslušejícími k vojsku, při přípravě jídel ale pomáhali i civilisté.¹³⁵ Personál kuchyně se skládal z vedoucího kuchyně (*Küchenführer*), vyšších kuchařů (*Oberkochen*), nižších kuchařů (*Unterkochen*) a pomocníků (*Gehilfen*). Ve Veselíčku pod vedoucím kuchyně sloužil jeden vrchní kuchař a dva nižší kuchaři, pomocníci se vyskytovali v době, kdy byla nemocnice využívána více pacienty. Mzdou byl u vedoucího kuchyně jeden zlatý každý den, 45 krejcarů dostával vyšší kuchař, a 36 krejcarů denně přínáleželo nižším kuchařům. Pomocníci se museli spokojit s polovičním platem oproti vedoucímu.¹³⁶ Na závěr, jak již bylo jednou uvedeno, zámecká kuchyně byla umístěna v přízemí.

Dalšími lidmi potřebnými v každé polní nemocnici byly pradelny. Ty se získávaly z řad civilního obyvatelstva v místech, kde se vojenské nemocnice nacházely. Pradelny prádlo praly přímo v nemocnici, kde měly k tomuto účelu přidělené prostory a nástroje pro praní. Prádlo po osobách zemřelých na nemoc se nemělo dle předpisů prát, ale spálit, aby se předešlo šíření nákazy. K tomu však často nedocházelo, a pradelny se tak při své práci vystavovaly možnému riziku onemocnění, což nedělalo toto povolání příliš žádaným.¹³⁷ O přítomnosti pradelen ve Veselíčku je jen velmi málo pramenných důkazů, samozřejmě zde ale

---

¹³² ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 72, 59. Dále MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 496.

¹³³ U lehce nemocných a rekonvalescentů postačoval jeden ošetřovatel na deset nemocných, jelikož tito pacienti nepotřebovali zvláštní dohled. LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 151.

¹³⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 50.

¹³⁵ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 155-156.

¹³⁶ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 496.

¹³⁷ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 160-161.

byly, o čemž vypovídá zpráva krajského úřadu z 12. srpna 1809, která nařizuje sehnat v řadách místního obyvatelstva odpovídající počet pradelen ke službě v nemocnici.¹³⁸

Posledními členy pomocného personálu byli podomci, kteří nejsou v pramenech nijak zmiňováni, dokud polní nemocnice nepřešly pod civilní správu. Ve vojenských nemocnicích plnili podomci různé úkoly, od čištění chodeb a záchodů, nošení vody, štípání dříví až po osvětlení nemocnice. Vypomáhali i ve skladištích a v prádelně.¹³⁹ O jejich přítomnosti ve Veselíčku nemáme vůbec žádné zprávy zřejmě z toho prostého důvodu, že se zde vůbec nevyskytovali. Čištění budovy obstarávali ošetřovatelé, pro jiné práce jako například čištění žumpy či odvoz jejího obsahu na pole byli najímáni lidé z místního obyvatelstva, kteří nepatřili k personálu nemocnice.¹⁴⁰

4.4.Fungování nemocnice

V předešlých podkapitolách jsme si uvedli informace o časových obdobích, ve kterých veselíčská nemocnice fungovala, o rozmístění pokojů v budově a jejich účelu a zařízení, též i několik slov k personálu nemocnice a jejich práci. V následujících řádcích se již podíváme na samotnou činnost nemocnice ve Veselíčku. Je potřeba objasnit, jací vojáci byli v ústavu umístěni, a to jak po stránce zranění či nemoci, tak i po stránce množství a národnosti. Zajímat nás též bude jakým způsobem se do nemocnice dopravovali pacienti, odkud byly získávány potraviny a léky a jak se nakládalo se zemřelými muži. Mimo to je potřebné posoudit hygienickou úroveň panující v ústavu, a pozornost zaměříme i na kvalitu personálu a jeho činnost. Jen posouzením všech těchto faktorů se můžeme dobrat odpovědi na otázku, jestli lze činnost veselíčské nemocnice ohodnotit jako uspokojivou, nebo zdali docházelo k vážným prohřeškům a pochybením, neslučujícími se s oficiálními ustanoveními.

V rakouských vojenských nemocnicích byl během válek s Francií kladen velký důraz na správné rozdělování poraněných vojáků, jejichž třídění sice mělo probíhat již na obvazistích, k tomu ale často nedocházelo kvůli přemíře raněných a nedostatku času. V hlavních nemocnicích se však už velmi dbalo na to, aby byla tato povinnost dodržována,

---

¹³⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 74.

¹³⁹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 164.

¹⁴⁰ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 19, 49.

jelikož správné rozdělení vojáků na externisty (vojáky se zraněními) a internisty (nemocné) bylo nezbytné pro budoucí léčení. Nemocní byli samozřejmě rozmístováni odděleně od raněných, aby se předešlo šíření nákazy.¹⁴¹ O nemocnici ve Veselíčku se dá souhrnně říci, že ve všech funkčních obdobích od jejího počátečního zřízení na konci roku 1805 až po její definitivní zrušení o devět let později se v jejích prostorách vyskytovali především pacienti, které je možné zařadit mezi internisty, což samozřejmě neznamená, že se zde nenacházeli i lidé se zraněními. V prvním období byla v ústavu rozšířena nákaza břišního tyfu a později též úplavice, s kterou se pacienti léčili i v letech 1809/1810 a 1813/1814.¹⁴²

Odpověď na otázku, kolik pacientů celkem bylo ve Veselíčku umístěno, je mnohem těžší. Nepodařilo se mi projít všechny archivní záznamy vztahující se k počtům vojáků, kteří zde během tří období trvání nemocnice léčili své zdravotní neduhy. Je i možné, že se některé ze zpráv nedochovaly, proto není možné určit přesné množství osob, které se ve Veselíčku léčily, uzdravily se a zemřely. Matriční doklady k rakouským polním nemocnicím zřizovaným za válek proti Napoleonovi prakticky neexistují,¹⁴³ a v dokumentech uložených v olomoucké pobočce opavského zemského archivu vztahujících se k veselíčské nemocnici takřka nenajdeme informace k počtům pacientů. Musíme se tak spoléhat na údaj, že v místním ústavu zemřelo celkem přes 700 vojáků.¹⁴⁴

Ještě nesnadnější je za absence pramenů určit, kolik lidí bylo v nemocnici ošetřováno. Rozhodl jsem se proto využít údajů o počtech uzdravených a zemřelých pacientů z knihy Jiřího Luňáčka, abych dokázal alespoň zhruba vypočítat pravděpodobný počet vyléčených a všech pacientů.¹⁴⁵ Luňáčkovy údaje o počtech vojáků se ale zabývají pouze léty 1813/1814, a jelikož o počtech z dřívější doby nemáme informace, musí být můj odhad nutně zkreslený. Pokud tedy budeme důvěřovat údajům, že v nemocnici zemřelo přes 700 lidí, je toto číslo přibližně dvakrát menší než počet vojáků uzdravených. Celkový součet zemřelých a uzdravených by tak činil okolo 2000 osob. Dále musíme započítat pacienty, kteří v průběhu svého léčení byli z nemocnice převezeni jinam. Těch bylo asi dvakrát méně než mrtvých a uzdravených. A nakonec musíme vzít potaz i nepatrné množství vojáků, kteří z ústavu utekli, tj. dezertovali. Zde se ale jedná nanejvýš o číslo v řádech desítek osob. Dle mého výpočtu se tak ve veselíčské nemocnici vyléčilo zhruba 1300 vojáků, přes 700 jich zde zemřelo, 1000

---

¹⁴¹ LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*, s. 50.

¹⁴² LAPÁČEK, Jiří: *Pomník na Veselíčku*, s. 9. Dále ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 107-108. Dále MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 496.

¹⁴³ WONDŘÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic* – elektronický zdroj. [cit. 11. 4. 2020]

¹⁴⁴ SOKA Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. Č. 24, s. 24.

¹⁴⁵ Viz LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 258-259, 264.

jich bylo převezeno do jiné nemocnice, a několik desítek raněných z ústavu dezertovalo. Celkově by tedy nemocnicí prošlo okolo 3000 mužů, spíše jich ale bylo méně. Kronikářské záznamy mluví o velkém množství vojáků zemřelých v nemocnici, a protože zde byli léčeni převážně vojáci s nakažlivými nemocemi, které si vždy vyžadovaly velký počet obětí, mohlo být procento mrtvých pacientů větší.¹⁴⁶

Určení národnosti vojáků umístěných v nemocnici je za absence vhodných pramenů prakticky nemožné. Víme, že v letech 1805/1806 bylo tvořeno osazenstvo ústavu především ruskými vojáky (což by odpovídalo poměru raněných v bitvě u Slavkova), o pozdějších obdobích nemocnice však již nemáme zprávy. Lze předpokládat, že se zde nacházeli většinou vojáci rakouské armády, a jistý počet vojáků z armády rakouského protivníka.¹⁴⁷

Ranění a nemocní muži se do veselíčské nemocnice dopravovali pomocí povozů. Ty byly získávány od civilního obyvatelstva, a cena pronájmu během všech období trvání nemocnice činila 1 zlatý a 30 krejcarů (Přitom nezáleželo na čase výpůjčky ani na ujeté vzdálenosti).¹⁴⁸ Přípřeže původně poskytovali pouze obyvatelé Veselíčka, což pro ně bylo velmi zatěžující, a mnohdy za zapůjčení svých vozů nedostávali přiměřenou odměnu. V září roku 1809, kdy díky zdvojnásobené kapacitě oproti roku 1805 museli poddaní poskytovat velké množství vozů, krajský úřad dovolil shánět potřebné dopravní prostředky i u poddaných v Oseku, Tupci, Trnávce a Čekyni.¹⁴⁹

Transportních prostředků bylo potřeba skutečně mnoho, a to nejen pro dopravu lidí do Veselíčka, ale i pro jejich odsun do jiných nemocnic. V srpnu roku 1809 bylo najmuto 33 vozů na cestu do Velkého Újezdu, v září bylo potřeba v průměru sedmi vozů denně k odvozu rekonvalescentů do nemocnice v Dlouhé Loučce. V prosinci při převozu 400 nemocných do Potštátu bylo nutno použít 60 povozů.¹⁵⁰ V roce 1813 bylo od 19. listopadu do 31. prosince využito 84 vozů, v lednu 1814 bylo nutné najmout 62 vozů za cenu 93 zlatých.¹⁵¹ Celkově poddaní poskytli v letech 1813/1814 přes 400 přípřeží, které byly využity pro zajištění transportu zboží a raněných.¹⁵² Jak je z těchto informací patrné, bylo pro chod nemocnice velmi důležité zajistit potřebné množství dopravních prostředků, a armáda nedisponující transportními vozy se musela spoléhat na jejich najímání od civilního obyvatelstva. Nešlo ale

---

¹⁴⁶ SOkA Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24, s. 22-25.

¹⁴⁷ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 268-269.

¹⁴⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 103, 105.

¹⁴⁹ Tamtéž, folio 67, 76.

¹⁵⁰ Tamtéž, folio 80, 87, 92.

¹⁵¹ Tamtéž, folio 38.

¹⁵² Tamtéž, folio 13.

o nic výjimečného. V praxi byl často počet armádních vozů nedostatečný, a vojsko z tohoto důvodu sháněla vozy také u obyvatel blízkých vsí či měst. Pro převoz raněných zabírala armáda veškeré dostupné dopravní prostředky, často také koně, a dokonce i samotné obyvatele dané obce. Povozy získané od civilního obyvatelstva ale nebyly ideální pro převoz zraněných vojáků. Pacienti namačkaní na vozech museli urazit za mnohdy nepříznivého počasí velké vzdálenosti, a protože dopravní prostředky zpravidla nebyly odpružené, cítili ranění každou nerovnost terénu.¹⁵³

Polní nemocnice za napoleonských válek sídlící ve městech zpravidla nepoužívaly pro pohřbívání mrtvých místní hřbitovy. Pokud bylo nutné pohřbívat vojáky na běžném hřbitově, dělo se tak většinou pouze v době těsně po zřízení ústavů, kdy nemocnice ještě neměly jasné dané místo pro pohřbívání. Naproti tomu detašované pobočky vojenských hlavních polních nemocnic využívaly běžných obecních hřbitovů častěji, což byl například případ filiálky vojenské Hlavní polní nemocnice č. 30 Klášterní Hradisko, umístěné v Kroměříži.¹⁵⁴ Ovšem i některé detašované pobočky nemocnic, jako například Veselíčko, mohly mít svůj vlastní hřbitov.

Ve Veselíčku transport mrtvých na místo jejich posledního odpočinku obstarával zdejší obyvatel Ondřej Kopeček, kterému zato byla za odměnu zrušena robotní povinnost. Mrtví byli vezeni na hnojném voze, a během zvýšené úmrtnosti pacientů v nemocnici bylo potřeba uskutečnit několik transportů denně.¹⁵⁵ Místo hřbitova bylo určeno asi kilometr od zámku na Zámeckém kopci, a aby vozy naložené mrtvými vojáky nemusely večer cestou na hřbitov projíždět obcí, byla vybudována nová cesta lesem. Samotné pohřbívání bylo prováděno jednoduchým způsobem. Mrtví byli dáni do dostatečně hluboké jámy, a před přikrytím zeminou byli ještě zasypáváni vápnem¹⁵⁶ (vápno bylo v 19. století i v dřívějších dobách často používanou dezinfekční látkou využívanou především při zasypávání hrobů obětí epidemie).¹⁵⁷ Podobným způsobem se pohřbívalo například i v nemocnici v Jevíčku. Tamní mrtví vojáci i zemřelý personál byli odvázeni polní cestou za město, a po zasypání vápnem pohřbíváni do společného hrobu.¹⁵⁸

---

¹⁵³ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 67-68.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 214.

¹⁵⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 72. Dále SKOPAL, Josef: *Silák Ondra Kopeček. Záhorská kronika*, 1928, č. 3, s. 91.

¹⁵⁶ SOka Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24, s. 24.

¹⁵⁷ KRÁLÍKOVÁ, Michaela: *Pohřbívání na Moravě v 16.-18. století*. *Archaeologia historica*, 2017, č. 1, s. 145.

¹⁵⁸ LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*, s. 69.

Vozy nebyly využívány pouze pro dopravu pacientů do nemocnice a z ní, ale i pro dopravování stravy a léků. Léky se získávaly z lékáren v Lipníku a v Hranicích, ale též i ze skladu léčiv v blízké rokytnické nemocnici a z Klášterního Hradiska.¹⁵⁹ Léky se tak získávaly ze dvou různých zdrojů. U polních nemocnic bylo nejčastěji využívanou možností přebírat léky z vojenských skladů léčiv a armádních polních lékáren, což byl postup zcela ve shodě s vojenským řádem. Druhou méně využívanou možností bylo uzavření smlouvy s některou z civilních lékáren. V tomto případě nemocnicím dodávali léky civilní lékárníci za předem domluvenou cenu a s 25 % slevou.¹⁶⁰

K dodávce potravin byl třeba jeden vůz denně, stejně jako pro dovážku vody.¹⁶¹ Kromě toho bylo nutné pro nemocnici obstarávat dostatek slámy a dřeva na topení, a archivní dokumenty obsahují plno žádostí a účtů vztahujících se k těmto požadavkům. Za jeden sáh dřeva se platilo čtyři a půl zlatých, za jeden snop slámy 20 krejcarů.¹⁶² Kromě dodávek veselíčské nemocnici ale zdejší panství muselo poskytovat dřevo a slámu i okolním ústavům, například nemocnici v Rokytnici.¹⁶³

Kromě dovážky zboží a surovin se ale z nemocnice i jedna věc vyvážela. Šlo o obsah žumpy, který musel být z hygienických důvodů rozvážen po polích, aby se minimalizovala možnost přenášení nákazy od nemocných vojáků. S vykonáním této práce byly spojeny velké problémy, jelikož se jí nikdo z obyvatel Veselíčka nechtěl ujmout ze strachu, že by mohlo dojít k onemocnění nemocniční chorobou či k úmrtí na její následky. Nakonec byl k tomuto zaměstnání najmut zdejší poddaný Josef Kopeček, jehož majetek byl nedávno postižen ohněm, a dostal za odvedenou práci celkem vysokou odměnu 100 zlatých.¹⁶⁴

Největším problémem veselíčské nemocnice byla hygiena. Na počátku devatenáctého století ještě lidé neznali nic ohledně působení mikroorganismů, způsobujících různá onemocnění. Převládal názor, že nemoci způsobuje špína, závadná voda a potraviny či zkažený vzduch. Proto se kladl zvláštní důraz na čistotu prostředí, v němž bývali pacienti léčeni.¹⁶⁵ Ve Veselíčku ale v tomto ohledu panoval neuspokojivý stav. Jak jsem již uvedl, byly pro personál a nemocné určeny jen dva záchody a nočníky pro imobilní pacienty, což bylo pro ústav, v němž měla být samozřejmostí naprostá čistota, velmi málo. Během prvního

¹⁵⁹ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 495. Dále tamtéž, kart. č. 67, folio 34.

¹⁶⁰ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 196-197.

¹⁶¹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 36, 74.

¹⁶² Tamtéž, folio 23-26, 32, 73, 78.

¹⁶³ Tamtéž, folio 65, 78, 115.

¹⁶⁴ Tamtéž, folio 19, 21, 41-42.

¹⁶⁵ BRAMBILLA, Giovanni Alessandro: *Reglement für die Kaiserl. Königl. Feldchirurgen*, s. 103.

období nemocnice se vyskytovala v zámku dokonce jen jedna toaleta v přízemí, a výkaly se vyhazovaly sotva deset kroků před budovu nemocnice.¹⁶⁶ Díky panující zimě (nemocnice byla zřízena na konci prosince) z tohoto počínání nevyplývaly závažnější následky, v roce 1809 se ale už muselo přistoupit k umístění druhého záchodu do zahrady. Nové opatření ale stejně nezajistilo nastolení větší čistoty v zámku. Při nedostatku toalet sloužil jako neortodoxní záchod jeden z pokojů ve druhém patře, a stěny se schody a podlahou byly závažně poničeny výkaly nemocných úplavicí.¹⁶⁷

Z dnešního pohledu je velmi zarážející bídná hygienická úroveň veselíčského ústavu, v době válek s Francií ale nešlo o nic výjimečného, i když ostatní rakouské polní nemocnice situaci zvládaly lépe.¹⁶⁸ Že i v některých jiných ústavech nebyla úroveň čistoty lepší, víme například z paměti Friedricha Christiana Laukharda, jenž navštívil francouzskou polní nemocnici v Longwy.¹⁶⁹ Našel zde naprosto nevyhovující podmínky. Celá nemocnice byla znečištěná exkrementy, a Laukhard nemohl vkročit na žádné místo bez toho, aby se ušpinil. Zde umístěné záchody pro nemocné s úplavicí nestačily, přičemž mnoho z pacientů ani nemělo tolik síly, aby se k nim dobelhalo. Imobilním nemocným se nedostávalo ani nočníků, takže museli vykonávat potřebu tam, kde to bylo možné.¹⁷⁰ Z roku 1806 máme podobné zprávy i z brněnské vojenské nemocnice. V místnostech se nevětralo, protože chybělo dříví na topení, a pokoje se nedaly řádně vytopit. Všude bylo plno hmyzu a špíny, dokonce i zdi byly pošpiněny výkaly. Nemocní leželi na shnilé slámě, často ve stolicích, a mezi nemocnými leželi i umírající či už dlouho mrtví.¹⁷¹

Ani v posledním období nemocnice nebyla hygiena v budově bezvadná. Sice se již nesetkáme s problémy se záchody, přesto byla otázka čistoty ústavu hrubě zanedbána. Roli samozřejmě sehrálo i osazenstvo nemocnice, skládající se z pacientů postižených průjmovými onemocněními, což dosti znesnadňovalo udržování absolutního pořádku. Svůj díl viny ale nesl i nemocniční personál, používající zajímavý způsob čištění společných prostor. Ošetřovatelé podlahy nemyli, ale pouze posypali spařenými pilinami, které pak odstraňovali

---

¹⁶⁶ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 71, 89.

¹⁶⁷ Tamtéž, folio 109-111.

¹⁶⁸ Například v práci o nemocnici v Jevíčku se s podobným stavem nesetkáme. LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*.

¹⁶⁹ Laukhard byl německý spisovatel, filosof a historik. Za napoleonských válek sloužil v pruském vojsku, a jeho paměti jsou významným zdrojem pro studium pruské armády. BAUR, Gustav: *Laukhard, Friedrich Christian*.

In: LILIENCRON, Rochus von (Ed): *Allgemeine Deutsche Biographie* (18. svazek). Leipzig 1883, s. 42-44.

¹⁷⁰ LAUKHARD, Friedrich Christian: *Leben und Schicksale, von ihm selbst beschrieben* (3. díl). Leipzig 1796, s. 247-248.

¹⁷¹ WONDRÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic* – elektronický zdroj. [cit. 13.4. 2020]

metlami. Druhým způsobem pak bylo rozlití vody po chodbě v horním patře a její vymetání do záchodu v přízemí.¹⁷² Je s podivem, že byl podobný způsob úklidu v rakouské armádě uplatňován i v pozdějších letech 19. století. Ve vojenských kasárnách se po pokoji rozlilo několik konví vody, která se rozmetla do koutů, a jen větší louže byly vysušeny hadrem.¹⁷³ Díky takovému nedbalému dodržování základních hygienických požadavků se obyvatelé zámku vystavovali hrozbě nakažení chorobou, ani nemluvě o poškození nemocniční budovy, která touto praxí velmi trpěla.¹⁷⁴

Problémy byly i s nemocničním personálem. Zvláště v časech následujících po zřízení nemocnice byly jisté nedostatky s jeho početním stavem, a to především u ošetřovatelů. Ti měli být zčásti doplňováni z řad veselíčských obyvatel, to ale bylo velmi obtížné, jelikož místní civilisté v ústavu pracovat nechtěli. To se projevilo i při velmi dlouhém hledání náhrady za zemřelého ošetřovatele Jana Dvořáčka na konci roku 1813.¹⁷⁵ Potíže byly i s disciplínou mužstva. Ze zprávy z 30. ledna 1810 se dozvídáme, že ve Veselíčku takřka každý týden dochází ke konfliktům místních poddaných s nemocničním furýrem, desátníkem, kuchaři či ošetřovateli v obecní hospodě, pročež bylo nemocniční velení žádáno, aby nebyl povolen volný pohyb nemocničního personálu po osmé hodině večerní mimo zámek.¹⁷⁶

K vážnějším potyčkám ale dochází až v závěru fungování nemocnice. Velení ústavu si nechávalo svévolně předvádět poddané (alespoň podle jejich názoru), a nemocniční personál celkově neměl v obci příliš dobrou pověst.¹⁷⁷ Incident ve veselíčské pálenici ze dne 20. února 1814 dosahoval ale dle archivních pramenů takové závažnosti, že narušil samotné personální složení nemocnice. Dle dokumentů šéflékař Mucha, nižší lékař Schmied, nemocniční duchovní a ošetřovatelé vyvolali potyčku s několika veselíčskými obyvateli, která skončila jejich zraněním.¹⁷⁸ Záležitostí se zabývalo samotné velení hlavní polní nemocnice v Klášterním Hradisku, jejíž velitel major Buol rozkazem z 25. února 1814 nechal jednoho z viníků, vyššího lékaře Bernharda Muchu, za trest přeložit do rokytnické nemocnice.¹⁷⁹ Pro

---

¹⁷² ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 47.

¹⁷³ JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry*, s. 342.

¹⁷⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 2.

¹⁷⁵ Tamtéž, folio 50.

¹⁷⁶ Tamtéž, folio 85.

¹⁷⁷ LAPÁČEK, Jiří: *Pomník*, s. 13.

¹⁷⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 16-17.

¹⁷⁹ Tamtéž, folio 18.

srovnání, o podobných incidentech například v hlavní nemocnici v Jevíčku nemáme žádné zprávy.¹⁸⁰

V měsících těsně před ukončením činnosti nemocnice již zřejmě v ústavu panovala uvolněnější morálka, což bylo způsobeno i nižším počtem zde ubytovaných pacientů (v únoru jich zde bylo 146).¹⁸¹ Proto zaznamenáváme i nedovolené opuštění nemocnice jednotlivci. Například 31. ledna uprchli dva ošetřovatelé a okresní úřad v Lipníku byl žádán, aby byli dezertéři navraceni nazpět, nebo byli posláni jiní ošetřovatelé, či zaplácena za každého částka třech zlatých.¹⁸²

Lze říci, že mezi největší problémy znesnadňující řádnou činnost veselíčské nemocnice patřila především hygiena, která podle dnešních měřítek dosahovala nedostatečné úrovně. Mohla za to především liknavost při úklidu zámecké budovy, též i nedostatky v sociálním zařízení objektu. Svůj díl viny ale nesla i poměrně velká vzdálenost od vodního zdroje, způsobující nedostatek této důležité suroviny, a i samotné složení nemocných vojáků přebývajících v nemocnici, jelikož nakažlivá průjmová onemocnění zvyšují potřebu větší frekvence úklidu. Ta ale nebyla nemocničním personálem dodržována. Personál kromě toho porušoval i jiné předpisy. Vyvolával šarvátky s civilisty, kterými si obyvatelstvo znepřátelil, a máme doklady i o několika případech dezerce z ústavu.

---

¹⁸⁰ LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*, s. 60-61.

¹⁸¹ MZA Brno, fond B 6, kart. č. 66, folio 106.

¹⁸² ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 33.

5. Vliv nemocnice na její okolí

5.1. Opravy zámku

Budova veselíčského zámku byla po každém jejím využití coby nemocničního objektu velmi poškozena. Kvůli tomu nejenže nemocní museli pobývat v nevyhovujícím prostředí, ale i vlastník zámku utrpěl tímto stavem škodu. Po každém ze tří období nemocnice byl zámek opraven na náklady jeho majitelů (těmi byli Leopold Josef Podstatzký-Lichtenstein a jeho syn Leopold II. Karel), přičemž náhrada škod na budově a zařízení zámku trvala eráru vždy velmi dlouho.¹⁸³ Mnohdy ani nebyla zaplácena částka v plné výši, v čemž hrála roli celkově špatná finanční situace válkou postiženého Rakouska, završená v roce 1811 státním bankrotem.¹⁸⁴

Peněžní částka, jež měla pokrýt škody vzniklé během fungování nemocnice v letech 1805/1806, byla proplacena hlavním vojenským velením až v prosinci roku 1808, tedy více než dva roky po zrušení nemocnice. Celkem bylo zástupcem panství JUDr. Janem Masalem převzato 2345 zlatých a 4 krejcarů, které vyzvedl v brněnské válečné pokladně.¹⁸⁵ Nejvíce peněz bylo účtováno za služby truhlářů (1264 zlatých), z čehož lze usuzovat, že byla dřevěná podlaha zámku poškozena špínou. Dále bylo zapláceno přes 461 zlatých tapetářům, zednický mistr z Lipníka Aleš Walta určil částku za práci na 401 zlatých. Více než 171 zlatých bylo proplaceno tesařům, a zámečníci dostali 47 zlatých a 39 krejcarů.¹⁸⁶ Za opravu zámku byla utracena poměrně vysoká suma, v pozdějších funkčních obdobích nemocnice ale následkem nedodržování hygienických předpisů i kvůli převaze pacientů s průjmovými onemocněními byla tato částka překonána.

Ze zprávy z 15. května 1810 sepsané těsně po druhém uzavření nemocnice víme, že byly škody na budově zjišťovány komisí, jejímiž členy byli velitel nemocnice hejtman Iberdhal, šéflékař Jelínek, krajský hejtman hrabě Sedlnický, krajský doktor Josef Kluky a další lidé. Podlaha v prvním poschodí byla úplně zničena výkaly, a bylo ji třeba vytrhat, odstranit navážku pod ní, nahradit zemí a položit novou podlahu. Znečištěnou cihelnou dlažbu a schody do prvního podlaží bylo třeba vytrhat a nahradit. Vlhkost pronikla i do zdí chodeb

---

¹⁸³ Sluší se podotknout, že rakouská státní pokladna měla se splacením svých peněžních závazků během napoleonských válek velké problémy. Například částka 32 zlatých 30 krejcarů za pronájem povozů z roku 1812 byla panství doplácena až v dubnu 1814. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 7-8.

¹⁸⁴ STERMITZ, Martin: *Wirtschaft und Finanzen der Habsburgermonarchie 1787-1816*. In: Rudolfinum-Jahrbuch des Landesmuseums für Kärnten 2008, s. 113-115.

¹⁸⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 127.

¹⁸⁶ Tamtéž, folio 2-4, 124.

v přízemí, takže se zde muselo odstranit a doplnit několik kubických stop zdiva. Vlhkost se dokonce objevila i na vnější fasádě, kterou bylo nutné opravit. Většina pokojů byla závažně poškozena. U místností využívaných pacienty byla znečištěna podlaha, a dokonce i stěny byly špinavé do výšky několika stop. Bylo je proto potřeba znovu natřít, vyčistit pokoje, opravit rozbité okenní tabulky a poškozené kamna a dveře.¹⁸⁷ Odhadovaná cena oprav byla za přítomnosti nadporučíka Stundta za armádní stranu, a krajského lékaře Kluky, vrchnostenského úředníka Klímy a dalších mužů za stranu politickou určena na 6015 zlatých 9 krejcarů.¹⁸⁸ Skutečná částka peněz byla nakonec vyšší. Zedníkům bylo zapláceno přes 2830 zlatých, truhlářům 2457 zlatých a 30 krejcarů, kamnářům přes 668 zlatých, tesařům 268 zlatých 10 krejcarů, a zámečnickům se skláři necelých 150 zlatých, celkově tedy 6372 zlatých 31 krejcarů.¹⁸⁹ Jak vidíme, tato částka je skoro třikrát vyšší než za opravy v roce 1806. Důvodem většího poškození objektu bylo především zdvojnásobení kapacity oproti minulému období nemocnice, též převaha nemocných pacientů nad těmi raněnými. K proplacení výdajů znovu došlo až po delší době (v listopadu 1811), a kvůli státnímu bankrotu Rakouska nebyla ani poskytnuta celá částka, ale jen 5940 zlatých.¹⁹⁰

Po zkušenosti s proplácením peněz za opravy zámku, kde nemocnice sídlila v letech 1809 a 1810, se vrchnostenský úřad po posledním období fungování nemocnice rozhodl 18. října 1814 spokojit s proplacením paušální částky 5000 zlatých za všechny utrpěné ztráty na majetku.¹⁹¹ O samotných opravách zámku v roce 1814 už zprávy nemáme, částka ale byla zřejmě menší než v minulém období nemocnice, jelikož kapacita ústavu byla snížena na 200 nemocných. I tak ale muselo být jistě zapláceno mnoho peněz za opravy, jelikož se úroveň hygieny v ústavu nezlepšila, v nemocnici přebývali hlavně pacienti s úplavicí a byl nedostatek záchodů. Poškození proto muselo být značné, nešlo ale o ojedinělý případ. Je pravdou, že i nemocniční prostory jiných ústavů bývaly zpravidla po zrušení vojenských nemocnic v katastrofálním stavu. Naproti tomu například v hlavní nemocnici v Jevíčku byla situace mnohem lepší, což bylo způsobeno lepšími hygienickými podmínkami. Roku 1814 měl jevíčský ústav kapacitu pro umístění 400 pacientů (tedy dvakrát větší než nemocnice ve

---

¹⁸⁷ Tamtéž, folio 107-111.

¹⁸⁸ Tamtéž, folio 100.

¹⁸⁹ Tamtéž, folio 94, 125.

¹⁹⁰ Tamtéž, folio 114.

¹⁹¹ Tamtéž, folio 121.

Veselíčku), práce zedníků, tesařů, kamnářů a sklenářů však stála pouze 2240 zlatých a 54 krejcarů.¹⁹²

5.2. Nemocnice a obyvatelstvo

Jakým způsobem vlastně veselíčská nemocnice ovlivňovala zdejší obyvatelstvo? Již bylo napsáno o poskytování příprěží a surovin ústavu, které bylo velmi zatěžující. Kritický byl především rok 1809, kdy se transporty nemocných křížily s obdobím žní, a nedostatek vozů musel být kompenzován poskytnutím příprěží poddanými z Oseka, Tupce, Trnávky a Čekyně. Obyvatelstvo Veselíčka, snažící se uniknout povinnosti poskytovat příprěže, schovávalo své koně za osadou Vicinov v místě zvaném „u Dola“ v březovém háji.¹⁹³ Obec, v níž v roce 1794 bydlelo 426 lidí, nedokázala poskytnout dovozem pro ústav vše potřebné.¹⁹⁴ Mimo to museli místní poskytovat nemocnici slámu a dřevo, a to ve velmi vysokém množství. Například 4. srpna 1809 bylo z celého panství poskytnuto 350 snopů slámy (lidé z Veselíčka poskytli 57 snopů, vrchnost 150) za cenu 116 zlatých a 40 krejcarů, roku 1813 muselo být nemocnici poskytnuto 913 snopů slámy a 60 sáhů dřeva.¹⁹⁵ Nesmíme zapomenout, že kromě toho muselo panství dodávat suroviny i armádě. Do vojenských zásobovacích skladů v Olomouci a Brně bývaly dopravovány v dobách válečného konfliktu rekvizice v naturáliích, poskytované panstvím a jeho poddanými. Například od 31. května 1809 do 5. října 1810 poskytlo panství zásoby ovsa v ceně 96 zlatých, od 4. října 1809 do 15. listopadu bylo poskytnuto poddanými žito v ceně 123 zlatých. 18. září téhož roku dostalo vojsko 380 svazků slámy v ceně 262 zlatých a 12 krejcarů, a roku 1813 veselíčští obyvatelé přišli o 5 měřic pšenice, 21 měřic žita a stejný počet měřic ovsa.¹⁹⁶ Samozřejmě měli obyvatelé Veselíčka ještě své robotní povinnosti, takže celkem vzato jim zřízení vojenské nemocnice v období napoleonských válek přineslo časy nouze.

Lidé z Veselíčka též byli postiženi nemocemi, kterými se nakazili od pacientů či nemocničního personálu. Obecní kronika uvádí, že na následky onemocnění zemřelo mnoho vojáků i civilistů, proto se v následujících řádcích pokusím zjistit, zdali tomu tak bylo.¹⁹⁷ Při svém bádání jsem využil úmrtní matriku, která může být při objasňování otázek spojených

¹⁹² LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly*, s. 35-38.

¹⁹³ SOkA Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24, s. 25.

¹⁹⁴ BAĐURA, Jan: *Vlastivěda moravská*, s. 364.

¹⁹⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101, folio 46, 73.

¹⁹⁶ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Veselíčko, sign. 38, kart. č. 107, nefoliováno.

¹⁹⁷ SOkA Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24, s. 21.

s nákazou obyvatel chorobami velmi cenným zdrojem informací. Je ovšem dobré mít na paměti, že zápis do knihy zemřelých neprováděli kvalifikovaní lékaři, ale duchovní, proto mohlo docházet k chybám ohledně diagnostiky příčin úmrtí.¹⁹⁸ V případě běžných infekčních onemocnění si ale můžeme být téměř jisti, že byly úmrtní záznamy napsány správně, jelikož jsou jejich symptomy většinou dobře rozeznatelné i laikům.

Už víme, že v prvním období nemocnice se v ní nacházeli nemocní tyfem, a v tomto případě můžeme skutečně říci, že se chorobou nakazili i někteří obyvatelé. Samozřejmě nemoci, jimiž se obyvatelé nakazili, nemusely pocházet přímo z budovy zámku, ale mohly mít svůj zdroj v samotné obci, či sem mohly být zavlečeny. K úmrtí na tyfus ale mezi léty 1802-1805 došlo jen dvakrát, a vzhledem k výskytu nemoci u vojáků v ústavu lze snad i vyloučit její přenos z jiného města či vesnice.¹⁹⁹ Celkem na břišní tyfus (*Nervenfieber*) zemřelo v roce 1806 29 místních obyvatel, mezi nimi byl i šedesátiletý správce zámku Michael Wieschberger. První zemřelý se objevil na začátku února, a konec epidemie přišel až na konci května, kdy již byla nemocnice zrušena.²⁰⁰

Určení vlivu infekčních onemocnění z nemocnice na obyvatelstvo v pozdějších obdobích ústavu je již o něco těžší. Nemocniční pacienti trpěli především úplavicí (*Dysenterie*), u obyvatel ale nacházíme pouze dva zemřelé na úplavici v letech 1809/1810 a ani jednoho během let 1813/1814, a ani počet mrtvých nebyl tak vysoký jako v roce 1806 (v tomto roce zemřelo do uzavření nemocnice 40 obyvatel, zato roku 1814 zemřelo za celých 12 měsíců pouze 13 osob).²⁰¹ Důvodem tohoto stavu bude zřejmě samotná povaha nemoci úplavice. Při nakažení je nutný přísun velkého a kvalitního množství vody.²⁰² Tekutiny, které se pro nemocnici musely dovážet, byly pro obyvatele mnohem lépe dostupným zdrojem, také lze předpokládat, že ve veselíčských domech panovaly lepší hygienické podmínky, což podstatně zvyšovalo šance nemocných na uzdravení. Po první vlně úmrtí v roce 1806 také zřejmě zůstali ve vesnici pouze lidé s odolnějším zdravím. Nízký počet mrtvých mohl být způsoben i faktem, že obyvatelé nechtěli pracovat v místní nemocnici, a od šarvátek vyvolávajícího personálu ústavu si drželi odstup, čímž se uchránili před nákazou.

---

¹⁹⁸ Například případy, kdy je do kolonky příčiny úmrtí napsáno Freib (křeče/psotník) či Apostem (vředy). Při nemožnosti určit nemoc, jež zapříčinila smrt, byly alespoň popsány její příznaky

¹⁹⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, Sbirka matrik Severomoravského kraje, číslo fondu 165, sign. LX17, inv. č. 6862, folio 25, 30.

²⁰⁰ Tamtéž, folio 31-34.

²⁰¹ Tamtéž, folio 31-34, 40-45, 52-55.

²⁰² BENEŠ, Jirí (Ed): Infekční lékařství. Praha 2009, s. 235.

Roztržky s nemocničním personálem nemusely být způsobeny pouze kvůli jeho neurvalému chování, i když i to jistě hrálo svou roli. Lidé starající se o nemocné byli při své práci pod tlakem, který uvolňovali ve veselíčské obci, což se mnohým obyvatelům nelíbilo. Místní také mohli mít předsudky ohledně personálu, který byl tvořen i naprostými cizinci, též mohli mít někteří z místních předsudky k lékařům či ošetřovatelům, protože i přes pokroky ve vojenském zdravotnictví měly tyto osoby stále poněkud špatnou pověst.²⁰³ Z toho důvodu je třeba se podívat na některé z příběhů a informací, jejichž zdroj pocházel od místních obyvatel, a pokusit se je osvětlit.

Mezi veselíčským obyvatelstvem se tradovalo, že při nedostatku volného místa pro nově přibylé nemocné vojáky byli umírající pacienti vlečeni za nohy po schodech, aby si o ně rozbili hlavy, zemřeli, a uvolnili tak svá místa pro nové nemocné a raněné vojáky.²⁰⁴ S časovým odstupem více než 200 let jen těžko můžeme prověřit tuto informaci, spíše ji ale nelze potvrdit. V pramenech k fungování nemocnice o ní nenajdeme žádné zmínky. Neobjevuje se ve zprávách, souvisejících s činností c. k. Moravskoslezské revizní komise polních nemocnic, která pravidelně prověřovala stav jednotlivých ústavů, a pokud by skutečně docházelo k nelidskému zacházení s umírajícími vojáky, jistě by místní obyvatelé podávali nějaké stížnosti, které by byly prověřovány. Již se nedozvíme, zdali tato zvěst měla pravdivé jádro, zřejmě šlo ale o smyšlenku šířenou místními, kteří se snažili dehumanizovat nemocniční personál.

Druhá informace z ústní tradice nám přibližuje osobnost Ondřeje Kopečka, zodpovědného za odvoz mrtvých armádních příslušníků na hřbitov. Samotnému Kopečkovi byly připisovány takřka nadlidské schopnosti. Posekal prý kosou za den jedno jitro trávy, unesl prý na zádech vlastního koně a tančil s těžkým břemenem, či si sám odoperoval žlučové kameny.²⁰⁵ Nás ale nejvíce zajímají informace, které prý lidem povídal o své práci související s odvozem mrtvých. Dle jeho vyprávění se mnohdy stávalo, že se některý z odvážených vojáků pohnul či dokonce vydával zvuky. Z dob napoleonských válek též existují pověsti o lidech, kteří byli jako domněle zemřelí pohřbíváni do hromadných hrobů na vojenském hřbitově, ale podařilo se jim z nich uniknout.²⁰⁶ Existuje například výpověď Josefy Mertové, jež vypravuje o jednom z vojínů, jenž byl pohřben do šachty se zemřelými z místní nemocnice, v noci „přišel k životu“ a vylezl z hrobu, načež přenocoval v jednom veselíčském

²⁰³ JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry*, s. 338-340.

²⁰⁴ PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly*, s. 109.

²⁰⁵ SKOPAL, Josef: *Silák Ondra Kopeček*, s. 91-92.

²⁰⁶ SOkA Přerov, fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24, s. 24-25.

domku. Po svém uzdravení se měl vrátit k rodičům do Skaštic u Kroměříže, a v následujících letech navštěvoval často místo, kde měl být zaživa pohřben.²⁰⁷ Roku 1812 měl zase muž jménem Krystýnek potkat cestou z Velkého Újezdu u obce Tupce dva mladé muže ve vojenských stejnokrojích, prosících o vodu a kousek chleba. Na dotaz, kdo jsou a odkud jdou, odpověděli, že pocházejí z Kozlovic a Pavlovic a byli zaživa pohřbeni na hřbitově s mrtvými vojáky.²⁰⁸

Stojí před námi otázka, zdali je na pověstech o zdánlivě mrtvých pacientech nemocnice něco pravdivého. Pohyb mrtvých na voze Ondřeje Kopečky mohl být způsoben jízdou po nerovném terénu, zvuky zase přirozenými vnitřními pochody mrtvého těla. Fantazii jistě podněcovala i noční cesta na hřbitov s nákladem mrtvých těl liduprázdným lesem. Přitom víme, že se se zemřelými vojáky v nemocnici nakládalo tím způsobem, že byli po dvě hodiny ponecháni ve své posteli, prohlédnuti lékařem, a po oživovacích úkonech polní kaplan vystavil protokol o úmrtí. Následně byli nebožtíci přeneseni do márnice, oddělené od zbytku nemocnice, kde těla na své pohřbení čekala 48 hodin.²⁰⁹ Tento postup minimalizoval možnost, že by mohlo dojít k pohřbení ještě živého člověka, přesto nemusí být informace od veselíčských obyvatel lživé. V nemocnici mohlo docházet k případům, kdy v důsledku velkého počtu zemřelých chyběly kapacity pro jejich umístění v márnici. Většina pacientů zemřela na infekční onemocnění, takže nebylo moudré je příliš dlouhou dobu nechávat nepohřbené. K tomu si ještě připočteme nedostatky lékařských znalostí oproti dnešní době, které mohly zapříčinit prohlášení ještě živého nemocného za zemřelého, a uvidíme, že k pohřbívání zdánlivě mrtvých vojáků a jejich následnému vystoupení z hrobů mohlo ve výjimečných případech skutečně docházet.²¹⁰

---

²⁰⁷ FRÖHLICH, Antonín: *Vojenský hřbitov na Lipensku z dob válek napoleonských*. Záhorská kronika, 1927, č. 4, s. 117.

²⁰⁸ FRÖHLICH, Antonín (Ed): *Pověsti našeho kraje: Pohřbeni za živa*. Záhorská kronika, 1941, č. 3, s. 95.

²⁰⁹ LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví*, s. 212-213.

²¹⁰ Stavů zdánlivé smrti a následného pohřbení zaživa se lidé obávali odjakživa (stačí si jen vzpomenout na „*Předčasný pohřeb*“, povídku Edgara Allana Poea), a díky archeologickým nálezům víme, že k podobným omylům občas docházelo. Tato problematika je studována i v českém prostředí, například kniha Václava Grubhoffera *Zdánlivá smrt. Noční můra osvícenské Evropy*. Polička 2018. se zabývá fenoménem pohřbívání zaživa v 18. století.

5.3. Nemocnice a její druhý život

Na vojenském hřbitově by mělo být pochováno přes 700 vojáků rakouské, ruské i francouzské národnosti. V tomto místě byl krátce po napoleonských válkách vztyčen obyvateli dřevěný kříž, a když sešel, kříž železný s nápisem „Chrabrým vojínům“ na malém podstavci. O památník se starali místní studenti, hřbitov byl osázen stromy a v zámecké kapli byla při mších vzpomínána památka zemřelých vojáků.²¹¹ O výstavbu velkého žulového památníků na hřbitově se velmi zasloužil Spolek vojenských vysloužilců okolí Prosenického, který již v únoru 1904 požádal okresní hejtmanství v Hranicích o povolení uspořádat sbírku na obnovení pomníku. Slavnostní předání pomníku veřejnosti bylo uspořádáno 5. července 1905 za účasti velkého množství lidí. Několik kroků od pomníku byl postaven polní oltář a kazatelna. Slavnostního obřadu svěcení se ujal hranický farář Dr. Antonín Symerský, při mši hrála vojenská hudba 93. pěšího pluku z Olomouce.²¹² Hlavní kázání následně pronesl farář z Oseku Jan Baďura.²¹³ Pomník stál 900 korun, železná ohrada 400 korun, základ pomníku 210 korun, další náklady spojené se sbírkou a slavností činily 1281 korun, celkem tedy 2791 korun. Přispělo celkem 40 spolků, 26 obcí a 43 jednotlivců, i císař František Josef I., majitel panství a ruská vláda.²¹⁴ Tento pomník z mramoru má tvar obelisku. Na jeho přední straně je nápis “Chrabrým vojínům rakouským a ruským ve zdejším zámku za válečných let 1805, 1809 a 1812, zesnulým poslední tuto odpočinek dopřán.“, a azbukou doplněno „Миръ ихъ ппaxy.“²¹⁵ Na zadní straně je poté nápis: “Za panování a milostivého přispění Jeho Veličenstva císaře a krále FRANTIŠKA JOSEFA I. zbudován spolkem vojenských vysloužilců okolí Prosenického, přispěním vysokorodého hraběte ALOISA PODSTATZKÉHO - LICHTENSTEINA, cis. ruského ministerstva války, okolních obcí, spolkův, korporací a dobrodincův L. P. 1905“.

Po první světové válce a rozpadu habsburské monarchie ochabl zájem veřejnosti o vojenský hřbitov, a pomník zemřelým se stal jen zajímavostí pro kolemjdoucí a turisty. Až 29. června 1937 se zde konal větší smuteční obřad organizovaný pravoslavnou církví.²¹⁶ Rovných 200 let od zřízení vojenské nemocnice ve Veselíčku bylo poté 5. července 2005 slaveno sté

²¹¹ LAPÁČEK, Jiří: *Pomník*, s. 14.

²¹² PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly*, s. 111.

²¹³ Páter Jan Baďura byl duchovní a významný vlastivědný pracovník, mimo jiné autor jedné z mou citovaných knih (*Vlastivěda moravská*). Oficiální stránky města Lipník nad Bečvou. Osobnosti. Baďura Jan. In: <https://www.mesto-lipnik.cz/badura-jan/d-1104> [cit. 26. 4. 2020].

²¹⁴ LAPÁČEK, Jiří: *Pomník*, s. 20.

²¹⁵ V nápisu je chybně místo roku 1813 uveden rok 1812, též došlo v důsledku tehdejší mezinárodní situace k opomenutí francouzských vojáků.

²¹⁶ HUČÍN, Antonín: *Vojenský hřbitov – po 100 a 200 letech*. Veselíčské novinky, 2005, č. 16, s. 6.

výročí od odhalení pomníku. Akci organizovaly obce Veselíčko, Prosenice a město Přerov. V dobových rakouských, ruských a francouzských uniformách se slavnosti zúčastnili i členové Československé společnosti vojenské historie Brno. Byla zde i představena nová podoba pohřebiště. Došlo k opravení velkého žulového obelisku i kovového kříže z 19. století, který byl v roce 1960 ulomen, takže na místě zbyl pouze pískovcový kámen, do něhož byl kříž původně zasazen. Údajné místo hrobů bylo vytyčeno trámovým plotem a nedaleko památníku byla umístěna informační tabule, stručně popisující události týkající se zřízení nemocnice a vzniku pomníku. Provedeny byly též terénní úpravy, spočívající především ve vyčištění bukového háje nacházejícího se na pohřebišti.²¹⁷ Tato úprava měla stejně jako vzpomínková slavnost svůj jasný účel. Zastupitelé obce a ostatní spolupřátelé akce chtěli připomenout dnešní i budoucím generacím významné dějinné události, odehrávající se za napoleonských válek a dotýkající se i Veselíčka.²¹⁸ Informace k obdobím válek s Francií na začátku 19. století jsou i ve třetím tisíciletí našeho letopočtu se zájmem vyhledávány širokou vrstvou lidí, jsou prováděny rekonstrukce bitev, vycházejí nové publikace. Připomínání významných střetnutí a jejich účastníků je proto velmi důležité.

Od 20. let 19. století vedli správu panství jeho majitelé ze svého sídla v Telči, z veselíčského zámku se stalo pouze místo, kam jezdili v letních měsících. Roku 1920 byl zámek z rozhodnutí zemské správy politické zabrán pro spolek „Ludmila“, což byl sirotčinec. O čtyři léta později ovšem došlo z rozhodnutí Státního pozemkového úřadu k navrácení zámku původním majitelům, a zámek sloužil jako umělecká a historická památka. Během druhé světové války bylo v budově dočasně ubytováno německé vojsko a později i část Rudé armády, naštěstí nedošlo k žádnému poškození, dokonce nebylo nic odcizeno ani z vnitřního zařízení zámku. Po válce byl na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/ 1945 Sb. zámek zkonfiskován, došlo k vyklizení většiny cenných věcí a v červnu 1947 byly prostory pronajaty Okresní Charitě v Přerově.²¹⁹ Došlo ke zřízení dětského domovu, a od roku 1949 do roku 1958 zde byly ubytovány řecké děti postižené občanskou válkou v jejich vlasti.²²⁰ Zámek tak byl po více než sto letech znovu útočištěm obětí války. Dnes se v objektu nachází výchovný ústav pro děti a mládež. Areál zámku též slouží k různým kulturním akcím, konají se zde například Napoleonské slavnosti, připomínající období vojenských střetů na začátku 19. století.

---

²¹⁷ PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly*, s. 112.

²¹⁸ HUČÍN, Antonín: *Vojenský hřbitov*, s. 6.

²¹⁹ DOBEŠOVÁ, Ivana: *Zámecká rezidence*, s. 8-10.

²²⁰ V zámku byly ubytovány například budoucí zpěvačka Martha a Tena Elefteriadu. PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly*, s. 121, 124-125.

6. Závěr

Cílem této práce bylo podívat se na úroveň zdravotnictví v dobách napoleonských válek, posoudit činnost vojenské nemocnice ve Veselíčku a ukázat, jakým způsobem nemocnice ovlivňovala své nejbližší okolí. Je nutné připomenout, že prací zabývajících se problematikou vojenského lékařství na začátku 19. století na území Moravy není příliš mnoho, a v Čechách ještě méně. Přitom prameny k problematice vojenského ošetřovatelství raněných lze vyhledat, a to nejen k období napoleonských válek. Já sám jsem při zpracovávání své práce využil mnoho vědeckých pojednání o lékařském zdravotnictví, pramenů spjatých s činností nemocnice, a také zdrojů souvisejících s veselíčským obyvatelstvem. Díky tomu byla většina výzkumných otázek z úvodu v mém díle zodpovězena, některé závěry jsou ale poněkud problematické. Díky příliš početnému množství pramenů, které bylo teoreticky možno při mé práci použít, nedošlo k jejich celkovému prozkoumání. Počet vojáků léčících se v nemocnici je proto pouze hrubě odvozen z celkového množství úmrtí, a může se od skutečných čísel velmi lišit. Také lze pouze spekulovat o národnostních poměrech pacientů. Co se týče obyvatelstva, víme, že je poskytování naturálií a povozů poškozovalo, neznáme ale rozdíl této zátěže v porovnání s mírovým stavem. Nedožvěděli jsme se též informace k závěrečným opravám zámku v roce 1814. I přesto si však na základě uveřejněných informací můžeme vytvořit obrázek o tehdejší vojenském lékařství, o fungování nemocnice ve Veselíčku i jejím vlivu na obyvatelstvo.

Vojenské zdravotnictví všech armád bojujících v období napoleonských válek mělo své nedostatky. Lékařský personál v nedostatečných počtech, nedostatky v organizování pomoci raněným či omezené znalosti způsobovaly, že docházelo v bitvách k velkým ztrátám na životech. Rakouské vojenské zdravotnictví se též potýkalo s těmito neduhy, v porovnání s ostatními velmocemi však obstálo. Sice nemělo tak propracovaný systém lékařského zaopatření raněných mužů na bojišti jako Francie, naproti tomu netrpělo stejně velkým nedostatkem lékařů jako Rusko. V období válečných střetnutí proti Napoleonovi a jeho armádě mělo vojenské zdravotnictví habsburské monarchie stále daleko k dokonalosti, kvalitativní změny započaté v 18. století ale ve století následujícím zapříčinily výrazný posun v péči o nemocné a raněné vojáky.

V mé práci bylo potvrzeno, že se mnoho nedostatků objevilo též během fungování vojenské nemocnice ve Veselíčku. Nemocnice sice splnila svůj účel, sestávající z péče o

raněné a nemocné, v celkovém srovnání ale neobstála se ctí. Opožděné zřizování vojenských nemocnic rakouskou armádou zapříčinilo, že byly tyto ústavy již od začátku pod náporom nemocných a raněných. Byly potíže se sháněním ošetrovatelského personálu, chybělo přiměřené množství transportních prostředků, ale největším problémem zvláště veselíčské nemocnice byla hygiena. Úroveň čistoty v zámecké budově byla skutečně nedostatečná, v čemž hrála roli převaha nemocných s průjmovými onemocněními nad pacienty raněnými, a také nepečlivý úklid celého objektu. Nemocniční personál v tomto ohledu zanedbával své povinnosti, mimo to i vyvolával spory s místním obyvatelstvem. Místní z tohoto důvodu, ale i kvůli špatným hygienickým podmínkám v zámku (s osazenstvem postiženým nemocemi) pociťovali k vojenské nemocnici jistou averzi. Odmítali v zámku pracovat, a personál ústavu byl za své neurvalé chování v obci odměněn (zřejmě) neopodstatněnými pomluvami, i když se snažil zachránit co nejvíce životů.

Nejen v nemocnici, ale i ve veselíčské obci panovalo mnoho problémů. Obyvatelé museli poskytovat své vozy, přicházeli o důležité suroviny, a museli být na pozoru před infekčními chorobami, jejichž zdrojem byla nedaleká nemocnice. Ta se pro ně stala příčinou jejich nouze, nedostatku zdrojů, a celkově velmi nepříjemnou institucí, od které bylo dobré si zachovávat bezpečný odstup. I samotní majitelé zámeckého objektu museli přetrpět mnohé. Nemocniční budova byla po každém svém ukončení činnosti vážně poškozena, musela se opravovat, přičemž majitelům nebývala poskytována odpovídající finanční náhrada.

Jak vidíme, při pokusu shrnout činnost některého ústavu či instituce se nelze spolehnout jen na zprávy související čistě jen s jejím fungováním. Je nutné posuzovat tuto otázku i v kontextu místa, ve kterém se objekt nacházel, je záhodno do svého bádání zahrnout i názory a emoce obyvatel, jejichž život byl činností nemocnice ovlivněn. I tyto informace nakonec přispěly k pochopení významu, jaký veselíčská nemocnice měla pro nemocné a pro své okolí. V dnešní době tak nemocnice není chápána pouze jako ústav starající se o postižené válkou, ale je i připomínkou dávno minulé doby napoleonských válek a jejich obětí. Bývalá nemocnice a památník na vojenském hřbitově jsou stále žijící připomínkou utrpení, kterým si museli projít ranění vojáci, a zároveň jsou též varováním, z kterého by si lidé měli vzít ponaučení.

Seznam pramenů a literatury

(Pozn.: V seznamu jsou uvedeny pouze zdroje, z kterých bylo citováno)

Archivní prameny

- Moravský zemský archiv v Brně
  - fond Napoleonské války, kart. č. 65, 66, 67.
- Státní okresní archiv Přerov
  - fond Místní národní výbor Veselíčko, Pamětní kniha obce Veselíčko, inv. č. 24.
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
  - fond Velkostatek Veselíčko, sign. 26, kart. č. 101.
  - fond Velkostatek Veselíčko, sign. 38, kart. č. 107
  - Sběrka matrik Severomoravského kraje, č. fondu 165, sign. LX17, inv. č. 6862.

Tištěné prameny

- BRAMBILLA, Giovanni Alessandro: *Reglement für die Kaiserl. Königl. Feldchirurgen in Kriegszeiten*. Wien 1788.
- DUNANT, Henry: *A memory of Solferino*. Geneva 1986.
- LAUKHARD, Friedrich Christian: *Leben und Schicksale, von ihm selbst beschrieben* (3. díl). Leipzig 1796.

Literatura

- ALEXANDER, John: *Medical Developments in Petrine Russia*. In: *Canadian-American Slavic Studies*, 1974, č. 2, s. 198-221.
- BAĎURA, Jan: *Vlastivěda moravská* (2. díl). Brno 1919.
- BAKER, David., CAZALAA, Jean-Bernard., CARLI, Pierre: *Larrey and Percy—A tale of two Barons*. *Resuscitation*, 2005, č. 3, s. 259-262.

- BANCALARI, Gustav: *Beiträge zur Geschichte des österreichischen Heerwesens* (1. díl). Wien 1872.
- BAUR, Gustav: *Laukhard, Friedrich Christian*. In: LILIENCRON, Rochus von (Ed): *Allgemeine Deutsche Biographie* (18. svazek). Leipzig 1883, s. 42-49.
- BENEŠ, Jiří (Ed): *Infekční lékařství*. Praha 2009.
- BERGMEISTER, Otto: *Gerhard van Swieten*. Wien 1908.
- BLANCO, Richard: *The Development of British Military Medicine, 1793-1814*. *Military Affairs*, 1974, č. 1, s. 4-10.
- BREWER III., Lyman: *Baron Dominique Jean Larrey (1766-1842)*. *The journal of thoracic and cardiovascular surgery*, 1986, 92. svazek, č. 6, s. 1096-1098.
- БУДКО, Анатолий Андреевич: *Военно-медицинская академия в контексте истории медицины России XVIII века*. *Вестник Российской военно-медицинской академии*, 2015, č. 4, s. 246-250.
- БУДКО, Анатолий Андреевич., БРИНЮК, Надежда Юрьевна., ЖУРАВЛЕВ, Даниил Арсентьевич: *Военная медицина России перед Отечественной войной 1812 года*. In: *Отечественная война 1812 года. Источники. Памятники. Проблемы*. Можайск 2012, s. 209-223.
- BUNDSCHUH, Carl Edler von: *Uibersicht Des Bey Der K. K. Oesterreichischen Armee Bestehenden Militar-Oeconomie-Systems*. Prag 1814.
- DINGOVÁ ŠLIKOVÁ, Martina., VRABELOVÁ, Lucia., LIDICKÁ, Lucie: *Základy ošetrovatelství a ošetrovatelských postupů*. Praha 2018.
- DOBEŠOVÁ, Ivana: *Zámecká rezidence ve Veselíčku*. Olomouc 2017 (nepublikovaná diplomová práce).
- DOHNAL, František: *Historie a současnost českého vojenského zdravotnického školství u příležitosti výročí padesáti pěti let trvání vojenského zdravotnického školství v Hradci Králové*. In: *Vojenské zdravotnické školství*, Praha 2006, s. 14-21.
- DOHNAL, František: *Vojenské zdravotnictví v prusko-rakouské válce roku 1866*. In: *Královehradecko, Hradec Králové 2006*, č. 3 s. 107-124.
- DOHNAL, František., KRÁL, Karel.: *Vybrané kapitoly z vojenské historie pro příslušníky zdravotnické služby* (1. díl). Brno 2008.
- DUIN, Nancy – SUTCLIFF, Jenny: *A history of medicine*. New York 1992.

- FRÖHLICH, Antonín (Ed): *Pověsti našeho kraje: Pohřbeni za živa*. Záhorská kronika, 1941, č. 3, s. 95.
- FRÖHLICH, Antonín: *Vojenský hřbitov na Lipensku z dob válek napoleonských*. Záhorská kronika, 1927, č. 4, s. 116-120.
- GABRIEL, Richard: *Between Flesh and Steel*. Washington 2013.
- GARRISON, Fielding Hudson: *Notes on the history of military medicine*. New York 1970
- GURLT, Ernst Julius: *Zur Geschichte der internationalen und freiwilligen Krankenpflege im Kriege*. Leipzig 1873.
- HABERLING, Willy: *Ein deutsches Feldlazarettreglement aus dem 17. Jahrhundert*. In: Archiv für die Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik (6.díl). Leipzig 1913, s. 150-159.
- HOWARD, Martin: *British medical services at the Battle of Waterloo*. British Medical Journal, 1988, svazek 297, s. 1653-1656.
- HUČÍN, Antonín: *Vojenský hřbitov – po 100 a 200 letech*. Veselíčské novinky, 2005, č. 16, s. 5-6.
- JIRÁNEK, Tomáš: *Zdravotní poměry a zdravotní péče v armádě habsburské monarchie v dlouhém 19. Století*. In: Theatrum historiae, Pardubice 2007, č. 2., s. 335-353.
- KHEVENHÜLLER, Ludwig Andreas von: *Observations-Puncten* (Svazek 1.). Wien 1734.
- KIRCHENBERGER, Salamon: *Geschichte des k. und k. österreichisch-ungarischen Militär-Sanitätswesens*. Wien 1895.
- KOVAŘÍK, Jiří: *Slavkov 1805*. Třebíč 2013.
- KRAMOLIŠ, Čeněk: *Dva dějepisné čtyřlístky*. Olomouc 1947.
- KRÁLÍKOVÁ, Michaela: *Pohřbívání na Moravě v 16.-18. století*. Archaeologia historica, 2017, č. 1, s. 135-151.
- KROUPA, Jiří: *Příspěvek k architektuře šedesátých let 18. století na Moravě*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná, 1986-1987. Brno 1987, č. F30-F31, s. 61-71.
- LAPÁČEK, Jiří: *Pomník na Veselíčku*. Prosenice 2005.
- LESSING, Michael Benedict: *Handbuch der Geschichte der Medizin*. Berlin 1838.

- LOHFF, Brigitte: *Die Josephs-Akademie im Wiener Josephinum*. Wien 2019.
- LUŇÁČEK, Jiří: *Rakouské vojenské zdravotnictví za napoleonských válek*. Olomouc 2018.
- LUŇÁČEK, Jiří: *Vybrané kapitoly z dějin vojenského lékařství v 19. století – vojenská nemocnice v Jevíčku*. Olomouc 2009 (nepublikovaná diplomová práce).
- MÜLLER, Franz: *Die kaiserl. königl. österreichische Armee seit Errichtung der stehenden Kriegsheere bis auf die neueste Zeit* (1. Svazek). Prag 1845.
- PAZDEROVÁ, Lucie: *Kapitoly z dějin Veselíčka*. Veselíčko 2015.
- PETERS, Martina: *Josephinum and its Collections of Medical History – New Perspectives*. In: ZARZOSO, Alfons (Ed): *Beyond the museum walls. Medical collections and medical museums in the 21st Century*. Barcelona 2018, s. 79-82.
- PICTET, Jean (Ed): *Commentary on the Geneva Conventions of August 12 1949* (Svazek 1.). Geneva 1952.
- SAJNER, Josef., WONDRÁK, Eduard: *Z historie moravských chirurgů, ranhojičů a lazebníků*. *Vlastivědný věstník moravský*, 41, č. 3, 1989, s. 342-351.
- SKOPAL, Josef: *Silák Ondra Kopeček*. *Záhorská kronika*, 1928, č. 3, s. 91-92.
- ŠVÁB, Jan a kol: *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*. Praha 2016.
- TALLOT, Lutz: *O felčarovi*. *Měsíčník Ciba*, 1934, č. 3, s. 69-74.
- WANDRUSZKA, Adam., URBANITSCH, Peter (Ed): *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*. (5. díl). Wien 1987.
- WONDRÁK, Eduard: *K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti za období napoleonských válek na Moravě*. *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1965, č. 125, s. 1-12.
- WONDRÁK, Eduard: *Krev smyly deště*. Hradec Králové 1989.

Elektronické zdroje

- ТЕПЛЯКОВ, Сергей: Век Наполеона. In: http://loveread.ec/read_book.php?id=70146&p=1)
- WONDRÁK, Eduard: K obrazu vojenských nemocnic a jejich činnosti na Moravě za napoleonských válek. In: https://www.primaplana.cz/news/k-obrazu-vojenskych-nemocnic-a-jejich-cinnosti-na-morave-za-napoleonskych-valek/#_ftnref26
- International Committee of the Red Cross: Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. In: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORM_StatesParties&xp_treatySelected=120
- Oficiální stránky města Lipník nad Bečvou. Osobnosti. Baďura Jan. In: <https://www.mesto-lipnik.cz/badura-jan/d-1104>

Seznam obrazových příloh

- Příloha č. 1: Mapa Veselíčka.
<https://mapy.cz/19stoleti?x=17.5010120&y=49.5323511&z=15>
- Příloha č. 2: Veselíčský zámek.
<https://www.auktiva.cz/data/0/590000/594434/1.jpg>
- Příloha č. 3: Veselíčský zámek.
<https://img.geocaching.com/cache/91c632f6-8f0f-47fe-b232-79d370ca48b8.jpg>
- Příloha č. 4: Pomník obětem napoleonských válek.
https://www.vets.cz/vpm/foto/mista/nahled/ceska-republika/olomoucky-kraj/prerov/veselicko-7599/24923_15-1003-01-03-10-2015ii.jpg
- Příloha č. 5: Pomník obětem napoleonských válek (detail).
https://www.vets.cz/vpm/foto/mista/nahled/ceska-republika/olomoucky-kraj/prerov/veselicko-7599/24923_15-1003-05-03-10-2015ii.jpg
- Příloha č. 6: Železný kříž na vojenském hřbitově.

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.vets.cz%2Fvpm%2Fmista%2Fobec%2F7599-veselicko%2F&psig=AOvVaw3BRFyaCMMThQt6mG0kIv_X&ust=1588863759424000&source=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCIit_PPAn-kCFQAAAAAdAAAAABAD

Obrazové přílohy

Příloha č. 1: Mapa Veselíčka

Příloha č. 2: Veselíčský zámek

Příloha č. 3: Veselický zámek

Příloha č. 4: Pomník obětem napoleonských válek

Příloha č. 5: Pomník obětem napoleonských válek (detail)

Příloha č. 6: Železný kříž na vojenském hřbitově

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá fungováním pobočky hlavních vojenských nemocnic Rokytnice a Klášterní Hradisko ve Veselíčku za napoleonských válek. První část dokumentu ukazuje historii vývoje rakouské vojenské medicíny od středověku do rakousko-pruské války, druhá část pak popisuje úroveň vojenské medicíny jiných zemí během válek proti Napoleonovi. Tyto kapitoly byly vytvořeny především na základě odborné literatury. Další část mé práce si klade za cíl popsat samotné fungování nemocnice ve Veselíčku. Jsou zde informace o budově nemocnice, jejím vybavení, personálu, pacientech, dopravě a dalších věcech. Poslední kapitola se naopak zabývá dopady umístění nemocnice ve Veselíčku na její okolí. Představuji zde pojednání o opravách zámku a informace o nemocech a vztazích mezi místním obyvatelstvem a vojenskou nemocnicí.

English resume

This bachelor's thesis is concerned with the functioning of the branch of main military hospitals Rokytnice and Klášterní Hradisko in Veselíčko during the Napoleonic wars. The first part of this document shows history of the development of Austrian military medicine since the Middle Ages to the Austro-Prussian war, the second part then describes the standard of military medicine of other countries during the wars against Napoleon. These chapters were created mainly on the basis of scientific papers. Another part of my work aims to describe the functioning of the hospital in Veselíčko. There is information about the hospital building, its equipment, about the staff of the institute, patients, transports, and about other things. The last chapter, on the other hand, deals with the effects of the location of Veselíčko hospital on its surroundings. I present here a treatise on the repairs of the palace, as well as information on diseases and relations between the local population and the military hospital.